

LETNIK 15
LJUBLJANA 1927-28

MENTOR

DIJAŠKI LIST

ŠTEVILKA 3
NOVEMBER 1927

VSEBINA:

Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja — II. del (dalje)
Gene Lodi, V domovini Simona Gregorčiča (s slikami; konec)
Dr. L. Sušnik, Trobadorska lirika (dalje)
Iv. Langerholz, Med mladimi literati (konec)
Fr. W. Foerster, Krdelarji
Dr. V. Bohinec, Nastanek geografske karte in njena vsebina (s slikami; dalje)
M. P., Z dijaške ekspedicije
Naši poimenki
Mali obzornik
Knjige in revije
Na ovoju: Obvestila
Malo za šalo, malo za res

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska Jugoslovska tiskarna (Karel Čeč).

UREDNIŠTVO in **UPRAVA** je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11/1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajstega zastonj.

Tiskovna napaka. Na str. 4. letošnjega »Mentorja« čitaj philosophari, ne pa philosophare.

Listnica uprave.

Poverjenike prosimo, da nam nemudoma pošljejo vsaj eno tretjino naročnine, sicer prihodnje leto številke ne bodo prejeli. Moramo namreč v tiskarni sproti plačevati tisk za vsako posamezno številko. — **B. C. Gorica:** Vezan lanski letnik stane za Italijo 20 lir; dolgujete tedaj že 15 lir. Pozdrav Vam in vsem drugim.

Poštna uprava je te dni znova opozorila, da so poleg čekovnih položnic z natisnjeno številko in naslovom imetnika računa v prometu tudi položnice, ki teh podatkov nimajo. Ako nimaš torej položnice s tiskanim naslovom imetnika računa, pa bi rad poravnal svoj dolg, pojdi na pošto in si kupi prazno

čekovno položnico; stane 25 par. Izpolni jo kakor navadno, vpiši pa nanjo v vse tri oddelke tudi številko imetnika računa, ki je za »Mentor«: 14.676, in pa naslov: Mentor, Tako izpolnjena položnica velja kakor navadna in moreš torej po njej poravnati naročnino za list. Naša čekovna številka je navedena vedno tudi na prvi notranji strani poleg podatkov glede naročnine. (Seveda moreš poslati denar tudi po poštni nakaznici, toda s tem si napravljaš nepotrebne stroške, ker je ta način pošiljanja denarja mnogo dražji.)

Analogno velja vse to tudi za italijanske, ozir. nemške položnice »Katoliških misijonov«, po katerih se plačuje »Mentor« iz Italije oziroma Avstrije. Številka za Italijo je 11/1670, za Avstrijo pa B-156.644; povsod se pripiše: Katoliški misijoni v Ljubljani, S. H. S., zgoraj pa pripomba: za Mentor.

Uredništvo je prejelo:

- Dijaški koledar za šolsko leto 1927/28. I. letn. Izd. Slov. dij. zveza, Kovačev študent. Spevoigra v 3 dej. Libreto spis. Ivan Kovačič, uglasbil V. Vodopivec, v Ljubljani 1927. Založila Jugoslovska knjigarna.
- Zvezdice in cvetice. Knjiga o hvaležnosti. Spis. prof. Anton Kržič, izdal in založil Al. Stroj. Ljubljana 1928, 302 str. Broš. Din 25.—
- Srečko Kosovel, Pesmi. Uredil Alf. Gspan, slikal G. A. Kos, izdal in založil Odbor. Ljubljana 1927.
- Radio. Spisal prof. Leop. André, S slikami. 8°, 244 str. Ljubljana 1927. Jugoslov. knjigarna. Broš. Din 60.—, vez. Din 76.—
- Misijonski koledar za leto 1928. IX. letnik. S slikami, Katoliški misijoni. Leto IV. 1926/27.
- Mladina. Mesečnik za sodobna kulturna vprašanja. Leto III. 1926/27.
- Mladi junak. Protialkoholno glasilo za mladino. Izd. »Sveta Vojska«, v Ljubljani. Leto III. 1926/27.
- Mladost. List za zabavo i pouku srednješkolske mladeži. Izd. Prof. društvo, sekcija Zagreb. God. V. 1926/27.
- Omladina. List za zabavo i pouku srednješkolske mladeži. Izd. »Društvo hrv. srednješkolskih profesora« u Zagrebu. God. X. 1926/27.
- Der Weg. Monatsschrift für die oberen Klassen der höheren Lehranstalten. Jg. 3. 1926/27. München. Verlag Zeichenring.
- Frohe Fahrt. Monatsschrift für die mittleren und unteren Klassen der höheren Lehranstalten. Jg. 2. 1926/27. München. Verlag Zeichenring.
- Jugendfreund. Monatsschrift für das junge Volk. Jg. 27. 1926/27. Wien.

Sempronij Tiro:

Iz dnevnika starega profesorja.

Deset let v podeželskem mestecu

(1900/01—1909/10).

IV. (Dalje.)

V Neaplju, od 23. do 26. avg. ...

Danes sem že četrti dan v tem človeškem mravljišču. Najlepši kraj sveta, pravijo, je to. Že mogoče. Ali meni ni do te lepote; jaz iščem samo prilike, da bi se vezbal v italijanščini. To sem dolžan svojim učencem tam gori nekje pod Triglavom. Iščem jo res, ali je ne najdem. Že vidim, tako mimogrede na ulicah, po hotelih, na železnici ... se tujemu jeziku ne boš priučil.

Stanujem s tovarišem v hotelu »Patria«. Začel sem s portirjem takoj ob prihodu govoriti italijanski. Toda on — mlad dečko je še — takoj: »O, ick verstehe deutsch. Ick lerne deutsch.« Pokazal mi je debelo Ollendorfovo slovnico, ki se po njej uči nemščine. Namerava iti služiti v severne kraje, kjer se baje več zasluži. Porabi vsako priliko, da govori nemški. Ima torej isti sebični namen kakor jaz. Pameten fant, ali italijanščine ne morem profitirati od njega nič.

Šel sem torej na ulico. (Tu rokodelci, obrtniki izvršujejo svoje delo — najbrž, ker je zbog strašne vročine v delavnicah neznosno — kar zunaj na ulicah, na cesti.) Naletel sem najprej na brusača. Rad bi bil vedel, kaj se pravi »brusim« po laško. »Cosa fate, signore?« sem ga

vprašal. Zabrusil mi je, mrmraje v svoj brus: »Le cinque nel...« (»Piši me v...«) Z ulico ni torej nič.

Spomnil sem se prijatelja, ki mi vedno zatrjuje, da se človek nauči tujega jezika najbolj pri otrocih: otroci radi govoré, radi vprašujejo in odgovarjajo. Dobro, šel sem torej k morju, odkoder je prihajal krik kopajočih se paglavcev. Tu bo »bera besedi« velika, sem si mislil: Zmota! Komaj so me zagledali, že so planili iz vode, v hipu so bili oblečeni (saj obleke itak nimajo dosti!), pa okoli mene. »Bon-jour, m'sje!« (Imeli so me najprej za Francoza.) »Voulez-vous una guida?«¹ In vsi naenkrat: »Moi, moi, moi!«² Ko sem hotel italijanski: »Cosa fate?«, se je takoj eden ojunal ter stopil predme, češ: »Mistr, English! Io spik english!«³ In silili so vame kakor ose s svojo »francoščino« in »angleščino«. Italijansko ni hotel znati nobeden. In šele, ko sem jim dejal: »Io sono Russo!« so začudeni umolknili in me gledali, gledali ...

Torej spet nič! Stopil sem v umazano oštarijo tam ob obali. Prihajali in odhajali so mornarji, fakini, lazzaroni (neapeljski brezposelniki). Toda ti ljudje le malo govore. Zame se ni nihče zmenil. Dveh stvari pa sem se ondi naučil. Najprej, kakó se jedó makaroni. To ni šala, ko je vsak maka-

¹ Hočete vodnika?

² Jaz, jaz, jaz.

³ Vi (ste) Anglež? Jaz govorim angleški.

ron vsaj pol metra dolg. Pa se opravi brez noža, s samimi vilicami. Kakor kadar pri nas poleti na travniku z vilami senó nakladamo, takó zasadi tukaj spretni jedež vilice med makarone, zavrti vilice enkrat, dvakrat, da jih na debelo ovije (»vse ovije, kar se mu zoperstavi«) s tisto dolgocevno jedjo, potem pa — — — Strmel sem: trikrat, štirikrat morda zasadi vilice, trikrat, štirikrat zine — in delo je opravljeno. Drugo pa je to, da sem si za vse življenje zapomnil, kaj pomeni laška beseda: spruzzare. Jedli so vseprek tudi solato (samo laške ne!). Stara, brezzoba žena (imela je, mislim, samo še en zob) je mehanično vpraševala: »Spruzzata? Non spruzzata?«⁴ In kakor je kdo rekel »spruzzata«, je starka vzela kar v usta obenem jesiha in olja ter »pobrizgala« (pravzaprav: popljuvala) solato. Dober tek, botra!

Včeraj sem bil v Pompejih, za ves dan. (Tovariš je bil predvčerajšnjim. Spet sva se bila namreč skregala in hodila par dni vsak svojo pot.) Mrtvo mesto. Nikogar nikjer, da bi govoril ž njim. Čudno mi je bilo pri srcu ob tem tisočletnem molku. Bog zna, ali so te gole stene že slišale slovensko besedo? (Pač, predvčerajšnjim popoldne, ko je bil moj popotni tovariš tam. Hodil je dolgo sam po tistem staroitalskem izpranem tlaku. Kar zasliši odnekod »častljivo« slovensko besedo: »Ti hudiči, goljufi!« Ožre se: na stopnicah, ki so nekdanj vodile v Jupitrov hram, je sedel srednjevelik mož ter nekam srdito gledal gori proti Vezu. »Oprostite, gospod, Vi ste gotovo Kranjec!« se mu je ves vesel približal moj kolega. »Seveda sem; po čem pa ste me spoznali?« »O, po krilatici...!« Bil je naš velepoštovani pedagoški pisatelj, ravnatelj V. Bežek iz Gorice. Zgodilo se mu je, kar menda še vsakemu posetniku Vezuva: vsiljivi guida, eden pač izmed prežečih, ga je vodil za dogovorjeno

vsoto lir do pod vrha, potem pa, ko se prične nekoliko hujša strmina, zahteval za vsakih pet korakov pet lir več, dokler ni bil »Kranjec« teh špasov in tega navijanja cen sit ter brezvestneža odslovol. Z Vezuva doli se spuščajoč pa je bil g. ravnatelj zašel med ostro lavo ter si raztrgal čevlje. Kdo ne bi bil nejevoljen — pa čeprav pod »večnojasnim nebom italijanskim!«)

V tramvaju, vračajoč se iz Pompejev v Neapelj, sem naletel na zgovornega gospoda. Ko je zvedel, da sem »Austriaco«, sva govorila samó o politiki. Ob slovesu mi je z majhnim nasmeškom, toda odločno zatrdil: »Il vostro imperatore Francesco Giuseppe morto — spareremo.«⁵

Na Pozilipu, najlepši točki Neaplja, blizu Vergilovega groba, sem se seznanil z mladim profesorjem Pietrom Bavasso iz mesta Cosenze v Kalabriji. (Ob besedi Cosenza mi je zašumel v ušesih znani verz iz Platena: *Nächtlich am Busento lispeln bei Cosenza dumpfe Lieder.*.) Govorila sva o italijanskem slovstvu. Vprašal me je med drugim: »Quale — Le pare — è il nostro più grande poeta d'oggi?«⁶ In ko sem nekaj govoril — v svoji nevednosti — o D'Annunziu, se mi je pomilovalno nasmehnil: »Oh, no, no, il Carducci, il Carducci è il più grande.« Spravil me je na pravo sled. Hvaležen sem mu!

Pesem napolitanskih čolnarjev »Santa Lucia« godejo in pojó tujcem na ladji, v gostilni, povsod. Polna so je ušesa. Kaj, ko bi jo pri pouku porabil?⁷

Rim, od 27. avg. do 5. sept. . . .

Lingua toscana in bocca romana* — to je pravilo. Prekrasno izgovar-

⁴ Ko bo Vaš cesar Franc Jožef umrl, bo mo, streljali (udarili). — Kakor zdaj vemo, so udarili še prej. Op. uredn.

⁵ Kateri je po Vašem mnenju danes naš največji pesnik?

⁶ Učenci pripovedujejo, da so jo res pri pouku italijansčine peli. Ali je bilo to pametno? Op. uredn.

⁷ Toskanski besedni zaklad v rimski izgovarjavi.

* Pobrizzana, nepobrizzana.

jajo Rimljani. Kako ti zapoje tisti adio! (Piše se: adio.) Kako lepo je izgovoril slep prosjak pred cerkvijo Santa Maria in Trastévere tisti široki e in tisti debeli dvojni l: »Sono poverello.« Ko bi človek tako znal! Imajo pa tudi svoje dialektične posebnosti. Raztrgan deček me je poprosil: »Datemi un sordo!« (m. soldo). Kako zanimivo je, vse to primerjati!

V parku na Monte Pincio sem nagovoril mladega bogoslovca, ki se je ondi sprehajal, če ve, kako bi se prišlo do papeža. Beseda je dala besedo, povedal je, da se piše Guidi⁹ in da je pristen Rimljan (Romano di Roma). V tem času, ko je polovica Rima pri morju ali v gorah in ni v mestu, ker so počitnice, niti v cerkvah niti glediščih prilike, da bi slišal izobraženi govor, je nama bil ta Guidi dragocena pridobitev. Povedal nama je marsikaj, česar ni v Bādeckerju. Zvedel sem pa še neko njegovo veliko skrivnost: kakó rad bi potoval gori na sever, onkraj Alp, odkoder prihajajo leto za letom v Italijo tako učeni možje. (S tem seveda ni mislil naju s popotnim tovarišem!) Kako čudno: severnjaki sanjamo o jugu in Italiji, sinovi juga pa hrepene gori na sever. Srce človeško, kdo te uteši?!

Firenze, od 6. do 10. sept....

Iz Rima v Firenzo smo (z acceleratom) dospeli z zamudo treh ur. Čisto naravno; kadar so sprevodniki na raznih postajah zaklicali: »In vettura!« (Vstopite!) ter: »Pronti!« (Gotov!), so si šli vselej še nekoliko žejo gasit, potniki pa, pekoč se v razbeženih vozovih, smo imeli dovoljenje, da gledamo ta divni prizor...

V Firenzi nastopijo poletne počitnice nekoliko kasneje kakor pa v Rimu. V stolnici (ne! Duomo) je bila danes pri veliki maši še pridiga. Govoril je neki kanonik. Posebnost je ta, da govornik na leci hodi sem ter tja

in si od časa do časa privoščí požirek vode. In še to; ko je dovršil prvi del govora, se je usedel in počakal, da je cerkvenik pobral v puščico; medtem pa je poslušavcem povedal zeló ljubeznivo in vljudno: »Adesso faremo un po' di vacanze.«¹⁰

Trbiž, dne 12. sept....

Doma! Počitnice so minile; severnjaki pričnemo spet z delom.

V.

(Slavnost.)

Snoči smo imeli veliko cesarsko slavnost v naši šolski dvorani. (V korist dijaški kuhinji.) Občinstva se je kar trlo. Profesorji smo sedeli ali stali, ta tukaj, oni tam; dijaštvo je stalo v največji gneči. Ravnateljev slavnostni govor je bil minil, dijaški pevski zbor je bil že odpel, igral je dijaški orkester vesele komade. Bili smo razigrane volje. Čakali smo še zadnje točke: prizora iz V. dejanja Körnerjeve tragedije: »Zrinjski«, ko junaki prisegajo Zrinjskemu, sigetskemu poveljniku, da gredo za njim v smrt. Maskiranje za zaveso še ni bilo gotovo, naša napetost pa velika. Orkester je pridno igral; občinstvo se je seveda razgovarjalo.

Tedaj mi zašepeta (stal sem ob zidu bolj zadaj) glas osmošolca Matēja: »Veste, katerega profesorja imamo najrajši?« Skušnjavec v raju ni mogel zbuditi večje radovednosti. »Prosim, prosim!« sem s težavo požrl.

»Vidite, tamle v tretji vrsti sedi s svojo gospo. Profesor dr. Josip. Vsi občudujemo njegovo vsestransko delavnost in marljivost. Ko dovrši svoje delo v šoli, sedi še cele ure v učiteljski knjižnici ali doma in piše, piše. Mislite, da ne vemo, kam vse pošilja svoje spise? Mislite, da ne vidimo, kakó mu do polnoči in čez gori luč na pisalniku?«

⁹ Danes je morda že kak monsignore! — Op. uredn.

¹⁰ Zdaj bomo (v cerkvi glede pridig) imeli nekoliko počitnic.

»Da bi le tudi vam gorela pri mizi v stanovanju, ne pa —«

»Z dijaki je pa druga,« je šepetal dalje, »ko se moramo z gospodinjami vsak večer prepirati zaradi porabe petroleja. Dà, dr. Josip nam je prvi vzor v šoli in izven šole. Ne dvomimo, da bo zasedel stolico našega bodočega vseučilišča.«

»Tudi jaz ne dvomim. No, kaj pa še?«

»Glejte tamle profesorja Felicijana; je sicer zagrizen Prus, ali on dijakom deli iz svoje neizmerne zakladnice s polnimi rokami nemško, latinsko, grško slovstvo. Zna nas tudi pripravljati za vseučiliško življenje. Vsi bi šli v ogenj zanj. Z lanskimi abiturienti je kot njih razrednik potegnil poslovilne 'valeté' do osmih zjutraj. Pa se še niso mogli ločiti. Za dr. Josipom imamo njega najrajši.«

»Nehajte mi s svojimi neslanostmi in svojo kritiko profesorjev! Kaj spet šepetate?«

»Glejte tamle profesorja dr. Jakoba. Vsi smo uverjeni, da slovenske domovine nihče tako ne ljubi kakor on, in v tem oziru nam je najlepši vzor; toda preveč nas obklada z zgodovinskimi pregledi, letnicami in številkami...«

»Ker hoče, da boste v življenju res kaj temeljitega znali in tudi vi domovini lep vzor. — Kaj šepetate še dalje?«

»Glejte tamle profesorja dr. Valentina! Njega imamo dijaki silno radi, ker nam vsem najlepše kaže, kaj je tista slavna grška 'symmetria' in pa 'metriotes'. Z zgledom nas vse uči: Hodite vedno zlato srednjo pot. Ne preveč študirati, pa tudi ne premalo; ne hodite preveč v družbo, pa tudi ne premalo; ne preveč literarno producirati, pa tudi ne premalo; do vsakega človeka pa, tudi nasprotnika, bodite pravični! Tako nas uči. Profesor Valentin je praktičen filozof, največji med vami.«

»Zdaj imam pa že dovolj. Nehajte!«

»Glejte tamle dr. Frančiška. Vsi dijaki čutimo, da nas nobeden izmed vas tako resnično in nesebično ne ljubi kakor on. Če mu kateri kaj žalega stori, vse odpusti, zamere ne nosi v srcu niti eno uro. Pa še to; on tudi — moli za nas.«

»Čemu mi vse to pravite?«

»Glejte tamle profesorja Antona!«

»Katerega mislite? Saj vendar veste, da so Antoni trije!«

V tem je pozvonilo. Zavesa se je razgrnila. Na odru je stal (sami osmošolci!) v sredi Nikolaj Zrinjski, z dolgo sabljo v roki, okrog njega pa so klečali — na enem kolenu — v polkrogu Alapič, Juranič, Paprutovič in še pet drugih; vsi v bojni opravi kot hrvaški plemenitaši iz 16. stoletja, vsi z meči v rokah. Silni brki so jih krasili. Zrinjski je pričel dolg nagovor, zakaj morajo v smrt. Govoril je v verzih. Po vsaki kitici je polkrog zamahnil z meči in zavpil: »Za tabo v smrt; za tabo v smrt!« Prizor je dosegel velik uspeh. Zrinjski namreč je imel posebno srečo: bil je popolnoma hripav. (Bog ve, kje je prejšnjo noč v veseli družbi prepeval!) Mnogi so pa mislili, da je le tako ginjen. Ko je s hripavim glasom zaklical:

Kdo more lepši venec si želeti:

Za narod svoj, za vero svojo umreti!

se je marsikatero okó zasolzilo, češ: »Kako mu prihaja iz srca! Blagi mož! O, junak!«

Ali glasu je bilo čimdalje manj. Imel ga je komaj še za zadnji verz:

Umrimo, kot junakom pristojil!

tedaj je počil zadaj strel — znamenje, da so Turki pričeli naskok. Zrinjski z junaki je planil z odra...

Sic eos servavit Apollo.¹¹

¹¹ Tako jih je rešil Apolon (bog umetnosti).

(Dalje prihodnjič.)

Cene Lodi:

V domovini Simona Gregorčiča.

(Konec.)

3. »Gorica mučenica«.

Tako jo imenujejo Italijani in iz vse države romajo zasebniki in šole v »sveto Gorico«, v »Gorico mučenico« na grobove nešteti, ki so padli na Oslavju, na Kalvariji, na Gori sv. Valentina (Monte Sabotino), na Gori sv. Gabriela (vse v neposredni bližini Gorice), na grobove onih, katerih kosti so bile prenesene z Doberdoba v Redipuglio (Sredi polja) — kdo bi naštel vse kraje trpljenja, ki jih je namakala kri v potokih v času, ko je zijal ogromen grob od Alp do morja? Tu so pokopani, kakor pravijo številni napisi, »naši heroji«, ki so padli »za veličino Italije«. Te grobove gojijo Italijani z veliko pieteto, v čast jim bodi povedano. Nekod so znosili mrliča na skupno pokopališče in pokopali vsakega v posebnem grobu, drugod so zopet shranili kosti neznancev skupaj v velikih »ossarijih« (kostiščih, kakor mi je prevedel ta izraz dr. Šlebinger v nasprotju s »kostnicami« ali »kostenjaki« v Valjavčevem slovarju). Visoki spomeniki, vidni že od daleč, kažejo kraj, kjer naj išče mati grob svojega sina, otrok grob očetov. In, kakor rečeno, taki obiski niso redki. Župniki v teh krajih bi vedeli povedati marsikaj o pismih, ki jih dobivajo iz vseh krajev Italije radi grobov padlih vojakov. Zeleti bi bilo, da bi se tudi pri nas posvečala povsod pažnja padlim vojakom in da bi ob desetletnici postanka Jugoslavije (konec okt. 1928) ne bilo niti ene župnije brez skromnega spomenika padlim župljanom. V današnji številki Mentorja prinašamo dve sliki, ki kažeta, kako časti Italija spomin padlih vojakov:

¹ »To noč sem videl velik grob, segal je od planin do morja. Mrtvec je ležal v njem, tako svetel in lep, da so nebeške zvezde zamaknjene strmele nanj. Na obrazu njega, ki je ležal v grobu, je bilo okamenelo brezmejno trpljenje...« Cankar v uvodu v Podobe iz sanj.

ena nam kaže skupno pokopališče v Kronbergu pri Gorici (slika št. 7), druga (slika št. 8) pa napis na visokem, daleč vidnem spomeniku na Kalvariji (tik Gorice). Napis se glasi:

Calvario
VIII—VIII—MCMXVI
†
Nel santo nome d'Italia
gloria

alle innumerevoli schiere di eroi,
che in una passione di XV mesi
riconsacrarono questo monte,
il tremendo nome di Calvario,
preparando la grande vittoria
dell'amore, della giustizia,
della liberta.

XXIV—V—MCMXV
VIII—VIII—MCMXVI

(Kalvarija 8. 8. 1916.² V svetem imenu Italije slava neštetim trumam junakov, ki so v petnajstmesečnem trpljenju zopet posvetili to goro s strašnim imenom Kalvarija, pripravljajoč veliko zmago ljubezni, pravice in svobode. 24. 5. 1915 — 8. 8. 1916.)

Če človek malo pozna zgodbe iz poslednjih let na Goriškem, ga spreleti bridko čustvo, ko bere ta napis. Vprašajmo Slovence, ki živijo na svetih tleh mučeniških, kako upravlja Italija dediščino ljubezni, pravice in svobode, ki naj bo posledica neizmernega trpljenja!

Ne posebno daleč od tega spomenika, v goriških Brdih je predaval slovenski duhovnik domačinom. Po predavanju je pil čaj v kmečki hiši. Fašisti so hišo obstopili, vaški zdravnik (!) D'Ottone je kot njih vodja vdrl v poslopje, zgrabil duhovnika za vrat, ga vrgel na tla, mu skakal po prsih in ga bil, da se je duhovnik moral dva dni zdraviti v bolnici. Zdravnik seveda ni bil kaznovan.

² 8. avgusta 1916 je padla Gorica in fronta se je pomaknila na tem mestu pri Gorici z desnega brega Soče na levi breg.

V tolminskih hribih so predsednika izobraževalnega društva vklenili v verige in ga z šikaniranjem prisilili, da je zapustil dom. Jemali so koncesije trgovcem in gostilničarjem, ki so bili znani kot vneti delavci v prosvetnih organizacijah. (Slovenec 1927, št. 208.)

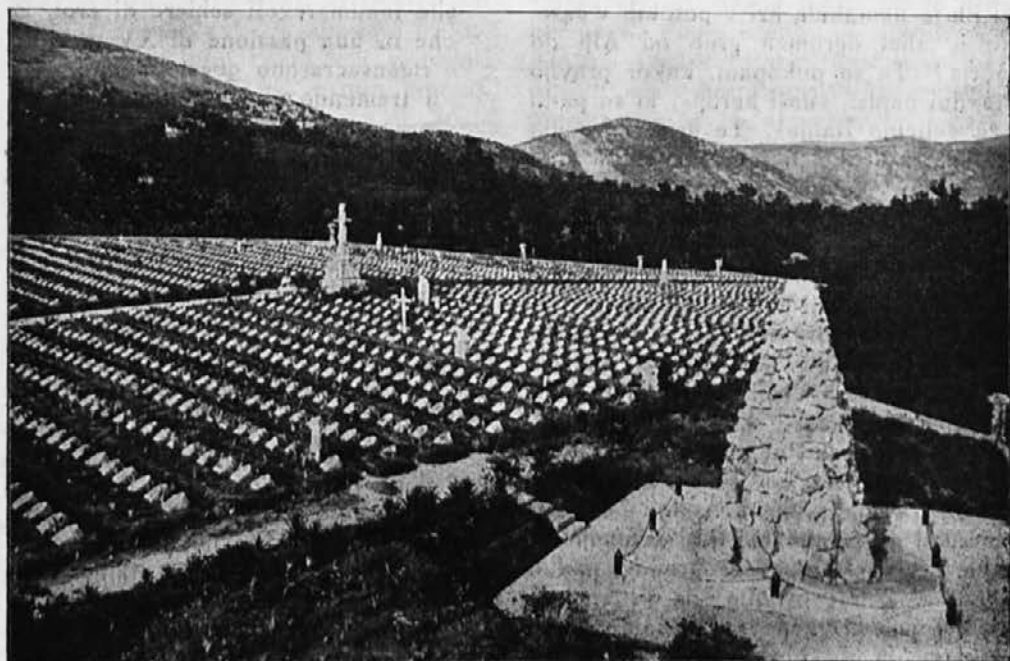
Na Krnu je strela poškodovala italijanski spomenik padlim vojakom. Obdolžili so tri pastirje iz vasi, ležečih pod Krnom, da so to storili. Fašisti so zažgali župnišče v Drežnici, najvišji župniji pod Krnom (slika št. 9), grozili s smrtjo župniku v Drežnici in njegovemu sosedu, pretepli mnogo ljudi. Na krnskem

spomenik...³ Ali je sedaj dala Italija kako zadoščenje tako kruto žaljenemu prebivalstvu?!

Pri odvetniških izpiti v Trstu je v letošnjem poletju padlo od 62 kandidatov 59. Izdelali so samo trije — fašisti.

Tu dobiš duhovnika, ki so ga Italijani hudo pretepli in ranili, ker je agitiral za slovenske kandidate pri volitvah, tam učitelja, ki je upokojen, ker je bil

³ Tako sem čul pripovedovati na Goriškem pod Krnom. »Slovenec« z dne 14. avg. 1927 pa pravi, da je strela takrat razrušila samo ostanke starega spomenika. Trenutno ne moremo ugotoviti glede te stvari, ki je pa sicer čisto

Slika 7. Vojaško pokopališče v Kronbergu pri Gorici.

pogorju je moral slovenski duhovnik maševati kot zadoščenje za storjeno krivico, slovenski župani so morali prositi odpuščanja v imenu prebivalstva. Pastirji so bili obsojeni, slovensko prebivalstvo je moralo postaviti nov spomenik. A pravica se je vendar izkazala! Baš ob času, ko je imela stotnica italijanskih alpinov (gorskih čet) pod vrhom Krna vaje, je strela vnovič razrušila ta

stranskega, neznatnega pomena, kaj je točno. Morebiti ve to kdo izmed bravcev in bo tako prijazen, da nam bo sporočil.

⁴ Da pa sedaj tudi med Italijani prodira prepričanje, kakšna krivica se je delala slovenskemu prebivalstvu, dokazuje tržaški Picco z dne 11. avg. 1927, ki je svoj čas posebno hujskal proti Slovencem radi krenskega spomenika in izzval po Italiji splošno mnenje, da so »barbarski« Slovenci skrunilci spomenikov. Dne 9 avgusta 1927 je namreč strela ubila na Krnu profesorja iz Trsta dr. Raoula

zvest svojemu prepričanju, tam zopet človeka, ki je izvršil radi kruha ali tudi iz navadne dobičkaželjnosti duševni samomor in se priglasi ne samo za fašista, ampak celo za Italijana po narodnosti ...

Pravijo, da se sodi kultura kakega kraja po njegovem pokopališču, torej po pieteti do mrtvih. Na zunaj je pieteta do mrtvih pri Italijanih velika — vendar pa Italija ne stori vsega, kar ji nalaga pieteta do mrtvih legij: ne goji do vseh državljanov ljubezni, pravice in svobode, ki so zanjo umirali mučeniki.

Da, tudi mi smo mnenja, da so umirali v svetovni vojni milijoni za ljubezen, pravico in svobodo, in sicer brez ozira na to, na kateri strani so se borili. Padli so kot spravni dar na oltar večne Ljubezni, Pravice in Svobode, ker se je bilo človeštvo odvrnilo od teh idealov in grešilo proti njim. V skupnih grobovih počivajo marsikje, kakor bi hoteli reči, da so padli za isti smoter. O, če bi bil kdo rekel vojaku, ki je umiral v silnih bolečinah, da trpi za »veličino«, za »slavo« domovine, torej za več ali manj materialne koristi, pridobljene enemu dostikrat na škodo drugega — kako silno bi mu bil zagrenil zadnje trenutke! Tak tolažnik bi bil čul isti odgovor, ki ga je dala Sophoklejeva Antigone zboru thebanskih starcev, ki so jo ob njeni poti v smrt tolažili s slavo: »O gorje — norčujejo se iz mene!« Ko človek od-

Jellersitzta in ranila enega izmed skavtov v njegovi družbi. V poročilu o tem dogodku piše Piccolo: »Kakor je znano, udarja strela v krnskem pasu zelo pogosto, tako da je bil spomenik, postavljen alpincem, ki so padli pri naskoku na goro, porušen prav od strel.« (Po Slovencu z dne 14. avg. 1927.) Najmanj, kar morajo Italijani sedaj storiti, ako hočejo veljati za kulturni narod in ako imajo v sebi kaj časti, je to, da obnovijo proces proti osebam, obsojenim v dveh instancah zaradi porušitve spomenika, da preiščejo vzroke krivične obsodbe, da obnovijo Volaričev spomenik v Kobaridu, ki so ga uničili kot maščevanje za Krn, da popravijo sploh vso storjeno škodo in dajo slovenskemu prebivalstvu zadoščanje z vsemi formalnostmi, s katerimi ga je moralo dati slovensko prebivalstvo Italijanom za krivdo — strele! Hvala Bogu, da ima laž kratke noge!

haja tja, kjer ni več razlik med ljudmi, kjer so res vsi enaki, se ne tolaži s tem, kar je storil za razdor med ljudmi, ampak s tem, kar je storil za njih združevanje. Posameznike, narode in države pa združujejo ljubezen, pravica in svoboda. Ali si moremo misliti, da bi bila smrt tistega vojaka zaman, čigar domovina se po vojni ni mogla okoristiti pri

Slika 8. Napis na spomeniku na Kalvariji pri Gorici.

sklepanju miru, ki torej ni padel »za veličino domovine«? Ne! Mi verujemo, da nikoli še nobena solza ni bila potočena zastonj, da nikoli nobena kaplja krvi še ni bila prelita zastonj; ... da je smrt mati in da teše nebeški tesar mrtvaško posteljo in zibel obenem.

Zato je pa skrunjenje svetih tal, če bo morala zgodovina poročati, da so v 20. stoletju živeli nad grobovi mučnikov — goriški Slovenci mučeniki.

Dr. L. Sušnik:

Trobadorska lirika.

(Dalje.)

Razvoj in zastoj.

Poudarili smo že, da so pesmi prvega trobadorja Guilhema IX. po vsebini še zelo naravne in po obliki preproste: so tedaj še dokaj blizu ljudskim. Tudi popevke Marcabruna, najdenca iz Gaskonje (ohranjenih 42 pesmi), so še precej enostavne in slične narodnim (romance, pastorele i, dr.). V njih prevladuje torej še epsko podajanje; prav lirsko ljubavna je le ena. A že on loči med napačno in pravo ljubeznijo v trobadorskem smislu in že podaja v osnutku umska razmotrivanja o raznih vrstah in stopnjah ljubezni, kakor jih je rad razvijal poznejši čas. Ni pa še tako brezpogojen suženj ljubezni, kot so kasnejši pevci, in se ji o priliki celo odreka.

Prav tako neprisiljen je Bernart de Ventadorn, ki predstavlja okrog l. 1180. prvi višek trobadorskega pesništva. Čeprav nizkega rodu, je imel očarujoč pešniški dar, otroško naiven, prirodni in neposreden. V poeziji ga je poučeval vicegrof Ebles II. Soproga grofovega sina je naklonila nadarjenemu pevcu njene slave srce, kar pa pokrovitelju ni bilo po godu. Odslovljen se je podal v Normandijo na dvor radožive Provensalke Eleonore, in ko je postala ta angleška kraljica, na Angleško. Tu je prepeval vroče in obupujoče pesmi o ljubezni ter se spominjal Provence in svoje sreče, za katero je zdihoval, kot pravi, dan in noč. Nazadnje je živel na dvoru v Tolozi in umrl kot menih v samostanu.

Njegove pesmi so polne odnosov do narave. Sladka sapica, krasota pomladi, škranček, ki uživa v solncu in veselju: vse to ga tako prevzame, da vzklika:

Tant ai al cor d'amor
de joi e de doussor,
que lo gels me semble flor
e la neus verdura. (Bartsch 66.)

(Toliko imam v srcu ljubezni, veselja in sladkosti, da se mi led zdi cvet in sneg zelenje.)

Tudi pri drugih zgodnjih trobadorjih (n. pr. J. Rudelu) so še v navadi stereotipni uvodi iz narave, letnega časa itd.; kasnejši so to zavestno opuščali.

Kakor je uporabil Marcabrun škorca za ljubavnega sla, tako Peire d'Alvernhé slavca v pesmi, ki zveni mestoma skoraj kot »Strunam« ozir. »Pod oknom«:

»Rossinol, en son repaire
m'iras ma domna vezer,
e diguas li'l meu afaire,
e ill diga't del seu ver,
que'm man sai
com l'estai;
mas de mi'l sovenha,
que ges lai
per nul plai
ab si no't retenha,

Que tost no'm tornes retraire
son estar, son captener
qu'eu non ai paren ni fraire
don tant o voilla saber.«
Ar s'en vai
l'auzel gai
dreit vas on ill renha,
ab essai,
ses esglai
tro qu'en trop l'ensenha...

(Bartsch 81 ss.)

(»Slavec, v njen stan pojdi moja gospo obiskat in razloži ji mojo zadevo — in naj ti pove po pravici, da mi sporočiš sem, kako je; a naj se spomni name, naj te nikakor po nobeni pogodbi ne pridrži pri sebi,

Da bi se ne vrnil kmalu povedat, kakšna je, kaj mi dela, ker nimam sorodnika, ne brata, o katerem bi to tako rad izvedel.« — In zdaj zletí veseli ptič naravnost tja, kjer ona kraljuje, z zagonom, brez strahu, do tja, kjer najde nje odznak...)

Slavec izvrši naročilo in se vrne z nadvse ugodnim odgovorom.

Navedimo še lep primer te vrste pri Arnautu de Maruelh, ki je pa že izjema. Ta pevec je bil po poklicu pisar in je prišel na dvor v Béziers, kjer ga je lepo sprejela Azalais, hči Raimona V. iz Toloze. Opeval je — a ne naravnost — grofico v svojih kanconah in ko ji je

po dolgem oklevanju priznal svojo ljubezen, mu tega ni zamerila, dokler je ni njen drugi častilec, kralj Alfonz II. aragonski, nagnil, da je dala Arnautu slovo. Pesnik se je podal v Montpellier in bridko tožil o svoji nesreči in svoji neprevidnosti, s katero se je bil sam izdal.

Njegova preprosta beseda in enostavna oblika spominja tu še skoraj na začetek trobadorstva:

Bel m'es quan lo vens m'alena
en abril, ans qu'intre mais,
e tota la noit serena
chanta'l rossinhols e'l jais.
Quecs auzels en son languatge
per la frescor del mati,
van menan joi d'agradatge,
com quecs ab sa par s'aizi.

E pos tota res terrena
s'alegra, quan folha nais,
non posc mudar no'm sovena
d'un'amor per qu'eu sui jais.
Per natur'e per uzatge
m'ave qu'eu vas joi m'acli
lai quan fai lo dous auratge,
que'm reve lo cor aissi.

Plus blanca es que Elena
belazors que flors que nais,
e de cortezia plena;
blancas dens ab motz verais,
ab cor franc ses vilanatge,
color fresc' ab saura cri.
Deus, que'l det lo senhoratge,
la sal, qu'anc gensor non vi...

(Bartsch 101.)

(Lepo mi je, ko pihlja vetrič v aprilu, preden pride maj, in vso jasno noč slavec prepeva in šoja. Vsi pliči v svoji govoricci se ob svežini jutra radi veselje in se radujejo s svojimi družicami.)

In ker se vsaka stvar na zemlji veseli, kadar se poraja listje, ni drugače, da se spomnim ljubezni, ki mi daje radost. Iz narave in iz navade mi pride, da se nagnem k veselju, ko zaveje sladka sapa in mi tako poživi srce.

Bolj bela je ko Helena, lepša ko cvet, ki se odpira, in polna vljudnosti; beli so ji zobje z iskrenimi besedami, z odkritim srcem, brez nizkosti, barva sveža s svetlimi lasmi. Bog, ki ji je dal gospostvo, jo poživi, ljubkejšo nisem še videl.) —

Medtem so še drugi trobadorji, kot Cercamon, Jaufre Rudel itd. razvili ljubavno kanconsko poezijo v smislu ne-

utešenega idealnega hrepenenja ter elegičnega toženja, ki je samo sebi namen. Taki pevci, ki nadkriljujejo ob prehodu iz 12. v 13. stoletje že zelo narastlo množico trobadorjev, so n. pr. nemirni Peire Vidal, nežni Guilhem de Capestaing, vroči ljubavnik Gaucelm Faidit in mnogi drugi. Opevajoč ljubezen v vseh fazah, od vseh strani, podajajo nekako miselno analizo predmeta. Tako je lahko podal Guiraut de Calanson v začetku 13. stoletja celo teorijo ljubezni z nje-

Slika 9. Dreznica, najvišja župnija pod Krnom.

nimi vrstami in s stopnjami ljubavnikov. Vse to vodi v preabstraktno modrovanje o stvari, ki naj bi bila prav za prav izliv čustva. Pri vsem tem ni šlo brez enoličnega ponavljanja, ki nas danes, ko leži pred nami množstvo takih pesmi, utruja; v dobi, ko je poznal poedinec le majhen del, je bilo to seveda drugače.

Nadaljnji razvoj gre potem v smeri vedno večje iskanosti in izumetničenosti. Zakaj problem ljubezni kot glavni predmet te lirike se mora slednjič le izčrpati, zlasti če ima tako ozko odmerjene

meje. Čar novosti se izgublja in treba je iskati nadomestila v nenavadnih, vedno bolj prisiljenih prispodobah in razmotrivanjih oziroma v čedalje bolj zamotanih oblikah. Kajti tudi v iskanju vedno drugačnih oblik za kitice, kot je veleval eden temeljnih zakonov te poezije, je moralo priti končno tako daleč, da je bilo vedno težje izmisliti si še novih variant, kar je nujno vedlo v preobloženo kompliciranost in neumljivost.

To stremljenje po učenosti se pojavi pri Rambautu d'Aurenga, ki ljubi težke besedne igre, se kaže tu pa tam pri Peiru d'Alvernhe in sprva tudi pri Guirautu de Bornelh. A ta znameniti pevec, ki stoji na srednjem vrhu trobadorstva in ki so mu v 13. stoletju dali odličen naslov »maestre dels trobadors«, je kmalu spoznal, da ta preučeni in zato težko umljivi slog (trobar clus) ni prava pot in se je priključil čisti, lahki smeri, kot jo je zastopal Bernart de Ventadorn. Je izmed najbolj simpatičnih in resnih trobadorjev in Dante ga je imenoval pevca poštenosti. Bil je jako izobražen mož in globok pesnik. Opazil je že, da trobadorstvo začinja pešati in zgublja na svoji vrednosti. Zato govori rad o izboljšanju nravnosti.

V tem času se je trobadorsko pesništvo razrastlo že na vse strani in ob stran ljubavne stopa čedalje močnejše prigodniška pesem; njen najboljši predstavnik je Bertran de Born. Na vrsto prihajajo vsi mogoči predmeti, tako da dobi razmišljajoča plat vedno več važnosti: to se lepo vidi pri Folquetu de Marselha, pri menihu montaudonskem i. dr. Vendar je vstal še en zastopnik ljubavne lirike, najgenijalnejši med trobadorji, Arnaut Daniel. Dante mu prisodi v 26. spevu »Vic« prvenstvo med trobadorji in slavni pevec govori z njim v provensalsčini. Arnaut se je zavedal vzvišenega poslanstva poeta in se je zelo trudil, da bi čim bolj izgledil tudi obliko. Pri njem doseže pravo trobadorstvo najvišjo stopnjo vsebinske globine in oblikovne dovršenosti. Res, da so njegove pesmi težke, preobložene in zago-

netne (trobar clus), a to je le končna posledica prav vzete trobadorske teorije, ki zahteva čim večjo izbranost, odličnost in nenavadnost v mislih, izrazih in oblikah. So pa zgoščene in izklesane tako, da predstavljajo res popolne mojstrovine. Zato ga je vse občudovalo in po možnosti posnemalo ne le doma, ampak tudi na tujem, zlasti v Italiji.

V 13. stoletju so posebno cenili kancione z bleščečimi periodami in široko razpredenimi primerami, kot sta jih delala patetika Aimeric de Pegulhan in Guilhem de Figueira. Za časa vojne proti Albigenem se posebno razmahne na eni strani politična bojna pesem, na drugi pa moralna oziroma verska poezija. — Zadnji pravi trobador je pač Guiraut Riquier iz Narbonne v drugi polovici 13. stoletja. Ta se je zelo trudil, da bi propadajočo poezijo zopet dvignil na prejšnjo visoko stopnjo, a za to ugodni časi so bili minuli. Plemstvo je dovršilo svojo nalogo, na plan je stopalo meščanstvo. Zato se nagne tudi on k ljudski in verski poeziji.

Usodna za provensalsko slovstvo in kulturo so postala verska nasprotstva. Iz vzhoda so namreč prodrli tjakaj nazori bolgarskih bogomilov in tako je nastala sekta katarencev, ki je bila najbolj razširjena na ozemlju med vzhodnimi Pireneji in mestom Albi: zato so imenovali pristaše te ločine Albigenice. Posledica so bile dolgoletne križarske vojne proti njim v prvi polovici 13. stol., zlasti med 1210 in 1229, ki so iztrebile krivoverce z množicami pravovernih vred in uničile oziroma oslabile obenem nosilce politične svobode te dežele. In značilno je, da so se domalega vsi takratni trobadorji postavili odločno ob stran toloških grofov za obrambo domovine proti krutemu vpadu Francozov, dokler niso bili prisiljeni, rešiti se z begom v sosedne države. Tako so ti krvavi boji zadali cvetočemu provensalskemu slovstvu hud udarec. Kljub delni izgubi prostosti so se pa Provensalci še dolgo branili proti francoski nadvladi, ki se je mogla uveljaviti le v dolgih etapah.

Še težje je bilo uničiti njihovo moralno neodvisnost. Do izraza je prihajala v pesništvu v obliki literarnih dvorov (cort) ozir. družb preko renesanse tja do konca 17. stoletja. Tudi v tem oziru so postali Provencalci mero-dajen zgled drugim narodom.

O prvem slovstvenem dvoru v le Puy - Notre - Dame čujemo že v 12. stol. Važnejša pa je postala »nadvse vesela družba« (la sobregaya companhia), ki so jo ustanovili nekateri preostali ozir. kasnejši trobadorji l. 1323. v Tolozu; najbolj znan je med njimi Arnaut Vidal. Poleg duhovnikov in pravnikov so sodelovali tudi rokodelci. Iz tega kroga se je razvila nekaka »mojstrska pevska šola«, ki je polagala važnost skoro izključno na slog in pevsko tehniko, ker je videla v tem bistvo poezije, dočim so bile vsebini postavljene preozke meje; gojili so namreč predvsem Marijine pesmi.

Kljub lepim mislim in neoporečnim oblikam se čuti, da je stopilo na mesto sposobnosti — znanje. Za nagrade so podeljevali zlate in srebne cvetice; odtod so dobile te tekme odnosno igre (las joyas del gay saber) tudi ime »cvetne igre« (jochs florals). Iz teh početkov je zrastle kasneje slovstvena akademija, predhodnica francoski in drugim, ki je bila zelo pomembna za gojitev narodnega jezika.

Na ta način je tudi ta druga oblika srednjeveške lirike izšla iz južne Francoske in se razširila na vse strani: že ob prehodu v 13. stoletje se pojavijo v severni Franciji razni »Puys«, pesnikujoča meščanska društva. V Barceloni so ustanovili l. 1393. podobno društvo, slično tudi v Aragoniji. V Nemčiji odgovarjajo tej pedantni modi tamošnje cehovske pevske šole ali bratovščine (Meistersingerschulen), na Nizozemskem pa tako-zvani »retoriki« (Rederijfers).

(Dalje prihodnjič.)

Iv. Langerholz:

Med mladimi literati.

(Konec.)

III.

(Listi po posameznih stanovanjih.)

Literarno pehanje in delovanje se je polagoma umaknilo iz javnosti pristopne Straheče doline v tesne prostore mestnih dijaških kasaren. Ni me sram, zapisati besedo »kasarna«. Kajti marsikje so bile v eni sami hiši po dve, po tri dijaške gospodinjic, vsaka s celim tropom mlajšega in starejšega dijaškega naraščaja.

Skoroda vsaka taka kasarna je bila roistni kraj kakega literarnega lista. Pri Burji na Jelenovem dvorišču je zasvetila Zvezda, v zavetju Korkaljeve hiše je priklila na dan Vesna; in še nebroj drugih pesniških imen, spočetih v tih samoti med štirimi stenami, prikritih strogemu gospodiniskemu očesu in varnih pred preganjanjem profesorskega zbora, je

pričalo o vneti pripravi najmlajših za delo za narodov blagor.

Urednik listu je moral in smel biti le višjegimnazijec, najmanj petošolec. Uredništvo in sotrudništvo je poseglo v skrite zaklade zgodovine in zemljepisja, bajeslovja in jezikoslovja in po drugih znanostih, da si je nabralo primerno bogastvo psevdonimov za svoje sotrudnike. Prebudila sta se Samo in Čer Lazar; Dušan Silni in Tomislav nista imela miru v grobu; celo Kralj Matjaž je stopil na dan, sam, brez vojske; osvojili smo si Triglav in Stol, staroslovenski in grški bogovi in junaki Perun in Neptun, Tušomer in Prokop, Prometej in Heraklej so posodili svoja častitljiva imena mladim pritlikavcem in vendar močoče prihodnjim velikanom slovenskega slovstva. Poleg vse te vojske je pa še fantazija prišla na

dan s celim tropom imen. Vesnin, Žarin, Mojmir, Tvojmir in Svojmir so te pozdravljali s svojimi duševnimi proizvodi. In na vse zadnje še cel roj velikih in malih črk, okrašenih spre-daj in zadaj, najmanj pa na eni strani s pomišljaji, ki so stali prav tako, kakor bi hoteli resno podvomiti nad zmožnostjo in nad talenti raznih -ačev, -ečev, -ič-, -oč- in -učev.

Menda ne bom preveč zapisal, če bom dejal, da smo imeli tiste dni večjo skrb za to, kako bomo s psevdonimi zakrili slabost svojih duševnih proizvodov, kakor za to, da bi res kaj poštenega ali vsaj napol dovršenega dali od sebe. Ta nesrečni strah navzgor in navzdol in še počez!

Svojim enakovrednim tovarišem je urednik drage volje prizanašal in je objavljajal njih umnosti in neumnosti nepristrižene in nepopravljene, kakor so pač privrele na dan iz srca, prenapolnjenega s čarom in z žarom nežnolepe poezije. Vse drugače pa je postopal urednik s prispevki, ki jih je donášal na oltar domovine trop nižjegimnazijcev, ki je živel v vednem prepiru s slovnico in s skladnjo. Pri teh spisih si vedno bral pripombe: »Po popravljenem spisu Triglava«, ali pa: »Okrajšano in predelano po Tomislavu«.

Še huje, deloma uničujoče so pa vplivali predali iz urednikove listnice:

G. Tugomer: Studirajte Sketa!

G. Dušan Silni: Pazite na ločila!

G. Tugomer: Na Vaše mokrocvetiče rožice poezije naj nikdar žarko solnce ne prisije!

G. Zagorski: Pred proizvodi Vaše muze zbežale bi s Parnasa Muze, — zato smo jih skrili na dno koša.

V poeziji so imeli glavno vlogo solnčni žarki zlatokrili in pa lunin svit premili; zlate zvezde na nebu so se kosale za prvenstvo v lepoti s pestrobojnimi cvetovi v svitu mlade rose na zemlji. Bistre Save hladni vir in nje razburkani valovi so dobivali stalna naročila, naj pozdravljajo bra-

te na Balkanu, in rahlo pihlajoče sapice so morale božati rane trpečim in umirajočim bratom-junakom na slovanskem jugu.

V prozi so prevladovali divji roparji, ki so se kosali v hudobiji s krutimi graščaki, pošastni strahovi so jemali sapo sebi, pisatelju in bralcem, tudi rdeče turške hlače so morale priti do svoje veljave. Bil je cel Sturm und Drang.

Radi nižješolcev, ki se radi še igrajo, in nikakor radi nas iz višjih krogov so prišle v list tudi uganke. Urednik jih je samo trpel, zato je pa tudi strogo postopal s tistimi junaki in trpini, ki so uganke reševali. Če je pri rešitvi manjkalo le ene kljuke, samo ene pike: neveljavno, v koš! Zlasti še, če sta si bila urednik in reševalec takole malo navzkriž.

Radi takega krutega postopanja z nadobudnimi sotrudniki in z zatiranimi parami iz kroga rešilcev je prišlo mnogokrat do prepиров, ki so se končali s pravico močnejših; ubogi zaničevani, zametavani talenti so točili skrivaj bridke solze onemogle jeze in na tihem so grozili uredniku, da mu bodo že pokazali... Prišlo je celo do hudih bojov in spopadov v pravem pomenu besede. Razmetani utrinki Zvezde in raztrgani listi Vesne so molče oznanjevali, da je bil boj hud, strasten in brezobziren.

Prišli smo do ločitve. Od Zvezde se je odtrgala Zvezdica in Vesna je dobila hčerko v Pomladanskih cvetkah. Krog sotrudnikov se je zmanjšal, prvotno navdušenje je zamrlo, medsebojno tekmovanje ni prišlo do veljave in tako je kmalu prišel čas, ko je odcvetela Vesna, za njo je zašla Zvezda, obe pa ste še prej položili v grob svoje potomke.

Česar ni uničila sila od zgoraj, to so končali medsebojni prepiri. Škode ni trpel zato ne narod ne mi.

Pero pa kljub temu ni mirovalo. Kdor je prejel od zgoraj v dar žilico nemirnega duha, da mora vse, kar ima, kar ve in kar zna, prelití na pa-

pir, ta je še vedno našel dosti časa, pri »Sodarju« so pa imeli na razpolago dosti papirja in tinte, da je svoje misli lahko zapisal, ker bi jih bil drugače morebiti res pozabil. Potem jih je pa previdno spravil v svoje skrivne predale in jim podložil znani Horacijev recept: *nonnum prematur in annum*¹, čez devet let ali pa še pozneje jih je pa spet privlekel na dan, pa jih je pregledal in opilil, potem pa pokazal svojo modrost narodu v drugi, izboljšani izdaji.

IV.

(Urednik je revež!)

Škoda, da ne znam več tiste nemške pesmi, ki tako jasno in nazorno popisuje urednikov poklic, njegovo znanje in delovanje. Samo par vrstic imam še v glavi. Vsaj te naj stresem semkaj!

Jedes Ding und jede Sache
wissen muss der Redakteur,
ist bekannt mit jedem Fache,
Kritikus und Amateur,
Prosaist ist er und Dichter,
Politik und Entenzüchter.

... doch, was sag' ich dir ans Ohr:
Niemand dürft' ihn überwinden
am Gemüt und am Humor.²

Prav zares. Urednik mora nekaj znati, če ne, je revež. Lastna izkušnja! Ne vem, katera pesniška duša mi je že prinesla za našo Zvezdo neko pesemco na čast vedno zeleni smreki. Preberem jo. Čedna pesem. In nekaj novega! Pa je bil že hudir, da se mi je zdela pesem boljša kakor pa njen oče. Zato sem mu v listnici pripomnil čisto mirno: »Vašo pesem

¹ Devet let naj se pili.

² Vsako reč in vsako stvar — mora vedeti urednik, — pozna vsako stroko. — Kritik je in ljubitelj (za zabavo), — prozaist in pesnik, — politik in rejec (časnikarskih) rac.

... vendar, kaj ti povem na ubo: — težko bi ga kdo prekosal — v dobrovoljnosti in šegavosti.

bi priobčili, če bi bila zares Vaše delo.«

Kakšen vihar! Da bi takole nekdo, ki se čuti pesnika, ne mogel take in take pesmi napraviti! In taka obdolzitev! Naj uredništvo dokaže, da je pesem »preplonkana«!

Hudirja! Saj bi dokazal, če bi imel vse viře pri rokah. Kje jih pa more imeti urednik takega zakotnega dijaškega lističa! In poleg drugih nezgod ga preganja še ta nesreča, da se prevečkrat piše Suh.

Pa smo ga le dali. Malo zvijače, pa je šlo. Soboto popoldne je bilo, ali kdaj; to vem, da nam je gospodinja ukazala iti na sprehod. Vsi so šli, samo jaz ne. Naredil sem se bolnega. Ko se je pa gnezdo izpraznilo, tedaj pa hop nad predale, kjer ima vsak dijak svoje šolske in učne knjige. Prebrskal sem Slovenske čitanke in v naglici sem pregledal še iz gimnazijske knjižnice izposojene knjige. Pa smo bili skupaj! V čitanki za drugi gimnazijski razred sem našel že natisnjeno prav isto pesem in pod njo častljivo ime; Jos. Stritar.

Slični dogodki se pripetijo tudi pravim urednikom. Kmalu sem zvedel, da je nekdo hotel v dr. Fr. Lampeta prav tako nasmoditi, ko mu je pod svojo firmo poslal znano Gregorčičevo pesem Čas. In prejšnjemu uredniku Bogoljuba se je primerilo nekaj podobnega. L. 1905. je izšla v tem listu pesemca z naslovom »Kedaj —?«. In l. 191. je prinesel isti list isto pesemco z istim besedilom, a z drugačnim podpisom in malo širjim naslovom: »Kedaj trpljenja konec bo?«.

Vidite! Jedes Ding und jede Sache wissen muss der Redakteur! Če ne, ga pa nabrišejo.

S tistimi, ki so pisali povesti, je imel pa urednik spet drugačne križe. Sam je pisal v list o poučni snovi: »Kakšne naj bodo povesti?«, čenčal je nekaj o razvoju dejanja, o zapletku in razpletku, pa je naletel na vraga. Pisal je preučeno ali kali; to je go-

tovo, da ga rekruti pisateljskega stanu niso dosti razumeli, pa so mu napisali začetek povesti s prošnjo, naj urednik sam dejanje razpleta in razvija, kakor sam hoče in kakor sam ve in zna, da bo najbolj prav. Na, tu imaš! Čemu pa sitnariš!

S sotrudniki je križ. Obeta in obeta, nazadnje pa, ko se najbolj mudi, ti pa odreče. V listu smo prinašali še dosti čedno povest »Stojkova osveta«. Vse je bilo pripravljeno, samo tega rokopisa ni bilo, glavne povesti, ki je izhajala na prvi strani.

Pa prosi urednik: »Napiši! Lepo prosim!«

Pisatelj slovesno obljubi: »Bom! Uspeh je ničla.

Spet prošnja. »Napiši! Mudi se!«

Izgovor: »Ne morem. Jutri bom vprašan matematiko.«

Drugi dan spet: »Hitro, hitro! Zadnji čas!«

Spet izgovor: »Ne utegnem. Saj veš: zgodovina!«

Sotrudniki pa godrnjajo, bravci se kregajo, vsesplošna nezadovolj-

nost, reda ni. In to radi muh pisatelja, ki se čuti, da nekaj je, in zato pričakuje, kako ga bo urednik prosil. Kako pa! Toda urednik je revež. Mirno mora sesti in nekaj napisati, lenega pisatelja pa na vse mogoče načine zagovarjati in zraven vsega dela biti še dobre volje.

Kar ujezil sem se pri teh spominih. Najrajši bi zdajle odprl usta in na široko razkričal vse tiste nerodneže, ki so grenili moj resni uredniški poklic. Samo uredniška molčečnost, ki sem jo častil takrat in jo gojim še danes, me zadržuje, da danes ne planem z imeni na dan in ne izpostavim tistih nesrečnih kujonov javnosti v zasmeh.

Toliko pa smem slovesno izjaviti, da nobeden tistih nepoklicanih zgač, ki so se hoteli vrniti k pisateljski mizi in že v jutru svojega pisateljevanja urednika dražiti, pisateljske slave ni dosegel. »Alle Schuld rächt sich auf Erden«, bi dejal z Goethejem, če bi bil hudoben; tako jim pa tem potem naznanjam — vsesplošno odpuščanje.

Fr. W. Foerster:

Krdelarji.

Znano vam je, da moremo ljudi na razne načine deliti v skupine — n. pr. po barvi, po obliki glave, po jeziku in po veri. Deliti jih pa moremo še po mnogih drugih znakih, n. pr. po trdni volji. Tako dobimo dve vrsti ljudi: krdelne in samostojne. Obe vrsti morete že v šoli jasno razpoznavati. Krdelarji, to so taki, ki vse posnemajo in vse delajo, kar delajo drugi, tudi če jim notranji glas potihoma pravi, da pri tem nekaj ni v redu. Nimajo poguma, da bi ubogali svoj notranji glas, boječ se, da se jim bodo ljudje posmehovali in zlobno tolmačili njihovo ravnanje. Kdor se v kakršnikoli stvari razločuje od množice, se dozdeva drugim vedno smešen; začno

ga imenovati »posebneža« v zasmehljivem pomenu, četudi beseda »poseben« pomeni prvotno samo nekoga, ki se razločuje od množice drugih ljudi — in to se utegne dogajati iz zelo resnih in utemeljenih vzrokov, da, biti more tej množici samo na korist, ako se najde kdo, ki ne posnema in ne odobrava brezglavo vsega, kar dela večina. Toda množica jemlje vedno strašno za zlo, ako ji ne slediš; čuti, da ne pritrjuješ njenemu početju in se začne radi tega posmehovati, ker noče priznati, da je posameznik modrejši ko ona sama; zato ga smeši in mu pravi, da je čudak. Račun tega je tako težko biti sam in jih je tako malo, ki so dovolj močni, da

ostanejo zvesti svojemu lastnemu prepričanju. Saj poznate zgodbo o Petru, ki je svojega Gospoda trikrat zatajil, preden je petelin dvakrat zapel — ni še pač imel takrat dovolj trdne volje, da bi rekel svojim sovražnikom in zasmehljivcem: »Da, Njegov sem, kar se Njemu zgodi, naj se zgodi tudi meni.« Tako zatajuje vsak dan mnogo ljudi svoje prepričanje, ker se bojijo, da jih bodo zasmehovali ali preganjali — in to se začenja dogajati že na šolskem dvorišču. Pride v šolo deček s čisto dušo in trdnim sklepom, da ne bo nič nespodobnega ne govoril in ne storil. Toda na žalost je ravno v njegovem razredu prišlo v navado, da učenci grdo govore in zbijajo kosmate šale, in ker se temu noče smejati in ne mara množiti splošne zabave, se začno z njim norčevati in ga zasmehovati. Dečko je rad v družbi, zato si misli: »Z volkovi moramo tuliti« — da, začne si prizadevati, kako bi se pri njih prav posebno priljubil, in skuša zato druge z raznimi domisleki še prekositi, tako da ima okoli sebe vedno širok krog smejočih se tovarišev. Tu imate takega krdelarja. Nima odporne sile. Tako je kakor pri hripi: Ko se pojavi, mnogim nič ne škoduje, druge pa vrže na bolniško postelj, ker niso imeli odporne sile proti škodljivim klicam.

Umazano govorjenje je tudi taka hripa, tak prehlad duše, ki se pojavlja od časa do časa v šolah in išče svojih žrtev med tistimi, ki nimajo odporne sile. Taki slabiči padajo in gredo za krdelom — drugi, samostojno misleči, hodijo trdno in varno po bolnici, da pomagajo celo pri zdravljenju bolnikov, ne da bi sami oboleli. Ali vzemite drug zgled. Fant, ki ne hodi po svetu z zavezanimi očmi in ne ume opazovati samo življenja močeradov in hroščev, temveč tudi življenje in trpljenje ljudi, tak fant ve, koliko trpi profesor, ki si ne zna v svojem razredu pridobiti miru, in koliko profesorjev umrje prezgodaj, ker jih je uničila neprestana jeza in srd. Pa pride tak dečko v razred, ki ima veselje nad tem,

da moti pouk z vsakovrstnimi šalami in nagaja profesorju, kjer le more. Ako je fant nesamostojen krdelar, bo kmalu šel za drugimi in si mislil: preprečiti tega itak ne morem — zakaj bi se še sam ne zabaval? In kaj bi postavljaj svojo priljubljenost pri razredu na kocko? Rekli bodo samo, da se hočem le profesorju prilizniti. Ako je samostojen človek, ki se ne da okužiti po vsem, kar delajo drugi, temveč ima pogum, da ostane zvest svojemu notranjemu glasu in biti, če treba, sam — potem . . . da, potem veste sami, kaj bo storil.

Rekel sem prej: »Z volkovi moramo tuliti.« Ta pregovor imajo krdelarji zelo radi. Pritrjevati moramo vsakemu sirovemu in razuzdanemu govorjenju, pritrjevati vsakemu obrekovanju in grdobiji, krepko pritrjevati, ako pridejo drugi z resnico in poštenostjo nekoliko navzkriž — zato, da nas imajo za sebi enake: sicer nas bodo ti volkovi požrli. Velik, velik strah pred tako usodo — ta naj nas torej vodi skozi življenje! Koga še veseli tako življenje?

Zares, ako bi ta pregovor imel že od nekdaj svojo neomejeno veljavo, potem bi vsa svetovna zgodovina ne bila nič drugega ko volčje tuljenje. Ne imeli bi nič, kar bi moglo poživljati naše srce — ne bilo bi Kristusa, ne Pavla, ne modrijanov starega veka ali indijskih in ne imeli bi tudi plemenitih ljudi današnjih časov. Garrisona,¹ osvoboditelja sužnjev, bi ne bilo in ne vseh drugih, ki so vzdržali vse rjovenje obrekovanja in krivega pričevanja, ki so ostali svojemu prepričanju zvesti do konca in so pokazali vsem slabičem, da si končno tudi volkovi ne upajo več tuliti, ako ostane v železni zvestobi trdni proti samemu sebi. Zato vam namesto pregovora o tulečih volkovih povem drugo, krepkejšo besedo, ki pravi: »Kdor vztraja pri svojem, oblikuje svet.«

¹ W. L. Garrison (*1804, †1879), ameriški človekojúb. Boril se je za odpravo suženjstva v Ameriki.

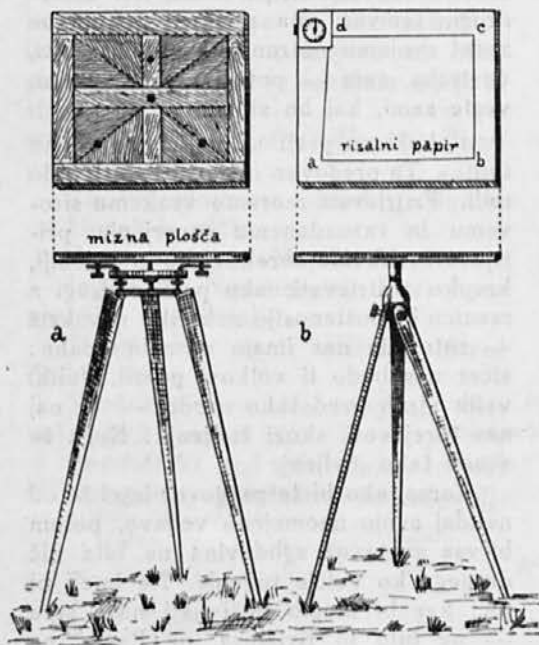
Dr. V. Bohinec:

Nastanek geografske karte in njena vsebina.

(Dalje.)

Ko so določene trigonometrične in precizijske višinske točke, preide kartograf k topografskemu delu, ki obsega dvoje velikih nalog, namreč snimek po-

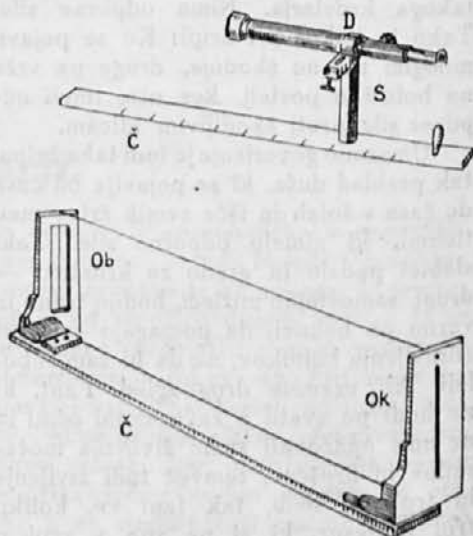
po straneh neba. Perspektivno črtalo (sl. 7. zgoraj) je sestavljeno iz medenega črtala Č, stojala S in daljnogleda D, ki je gibljiv krog svoje vodoravne osi. S to pripravo riše kartograf na risalni papir merilne mizice črte v smeri proti objektom v naravi, oziroma naravnava z vrtenjem mizne plošče kako v risbi že dano črto na objekt v ozemlju. Dioptersko črtalo (sl. 7. spodaj) ima isto nalogo, uporabljajo ga pa navadno le za snimek posameznosti v manjši oddaljenosti. Tudi pri njem imamo črtalo iz medenine Č, mesto daljnogleda pa zavzemata lesena nastavka na obeh koncih črtala. V enega je vrezana ozka špranja (okularni nastavek Ok), skozi katero vizira opazovalec na nitko, ki se nahaja v širši odprtini drugega, tako zvanega objektivnega nastavka (Ob). Za viziranje na višje odnosno nižje ležeče

6. slika: Merilna mizica.

ložaja ali situacije, t. j. vodne mreže, krajev, potov, meja itd., in snimek višinskih razlik.

Za izvrševanje prve naloge služi v večini držav tako zvana merilna mizica s pripadajočimi instrumenti, namreč z libelo, busolo, perspektivnim in diopterskim črtalom. Ureditve mizice same je razvidna iz slike 6 a in b, in sicer je mizna plošča po potrebi pritrjena na stojalu, kojega višina se da točno uravnati (za natančnejša merjenja) ali na navadnem stojalu (za lažja risarska dela). Plošča sama je tudi urejena za oba navedena slučaja. Z libelo uravnava kartograf mizno ploščo tako, da je povsem vodoravna, z busolo pa, ki je pritrjena na ali ob mizni plošči, uravnava mizico

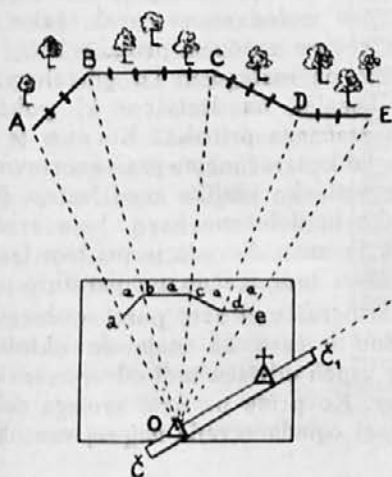

7. slika: Perspektivno in dioptersko črtalo.

točke sta gornja robova nastavkov zvezana s svileneno nitjo. Pri obeh črtalih riše kartograf potrebne črte s trdim svinčnikom, ki ima konico priostreno le eno-

stransko, tako da vodi risar njeno plosko stran vedno pravokotno ob robu črtala. Paziti je treba stalno tudi na to, da se nahaja daljnogled oziroma vizirna priprava sploh trajno v ravnini, ki stoji pravokotno na mizno ploščo.

Kako tedaj določujemo vodoravno lego točk v ozemlju in kako jih vnašamo pravilno v našo risbo? Merilno mizico postavimo na dani trigonometrični, torej že brezhibno izmerjeni točki, tako da se nahaja ta točka prav pod odgovarjajočim mestom risalnega papirja (prim. točko O v sliki 8). Vrh tega mora biti mizica »orientirana«, t. j. risba mora imeti tako lego, da poteka vsaka črta v njej vzporedno odgovarjajoči črti v naravi. V to svrhu položimo perspektivno črtalo obenem ob dve točki, namreč ob risbo lastnega opazovališča O in ob

8. slika: Orientacija merilne mizice.

risbo druge, prav tako v naravi vidne trigonometrične točke, pri čemer premikamo mizico toliko časa, da zadene podaljšani pravec črtala ČČ₁ predmet te druge točke, n. pr. v našem slučaju zvonik cerkvice na griču. Sedaj odgovarja lega risalnega papirja točno legi točk v naravi in je možno merjenje in vrisavanje nadaljnjih točk. Na naši sliki imamo n. pr. zgoraj prelomljeno črto ABCDE, ki naj predstavlja kako črto v naravi, recimo zid ob sadovnjaku. Če nam je znana razdalja od točke O do

točk A, B, C, D in E — določamo jo s koraki (1 korak = 75 cm), z merilnim trakom ali optičnim potem — bo v risbi zidu na risalnem papirju abcde odgovarjala razdalja ab resnični razdalji AB, bc bo = BC, cd = CD itd.

Drugo veliko skupino nalog pri topografskem delu, snimek višinskih razlik, izvršujemo s tako zvanim univerzalnim instrumentom, ki je danes brez dvoma najpopolnejša priprava za merjenje kotov in razdalj (slika 9). Na stojalu je pritrjen podstavek, v katerega je vdelen instrument, obstoječ v glavnem iz daljnogleda z višinskim krogom ter dveh nonijev (beli plošči ob krogu). Višinski krog je razdeljen v stopinje, te zopet na 20, 40 in 60 minut za čitanje višinskih kotov, z nonijev pa se morejo razbrati tudi posamezne minute. Ker se vrti ves instrument krog svoje

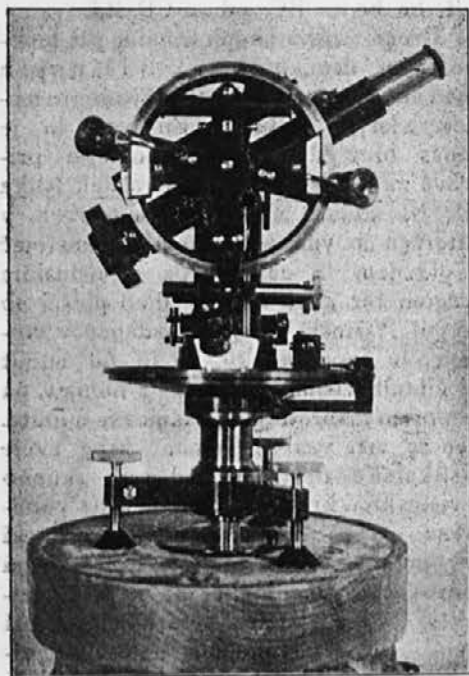
vertikalne osi, daljnogled sam skupno z višinskim krogom pa tudi krog vodoravne osi za 360°, se nahaja višinski krog zdaj na levi, zdaj na desni strani opazovalca. Vse točke, na katere viziramo, opazujemo skozi daljnogled najprej z višinskim krogom ob levi strani, nato enako z višinskim krogom ob desni, obakrat pa čitamo podatek obeh nonijev. Aritmetični povpreček štirih za isti objekt z nonijev čitanih podatkov nam dá za končni rezultat iskani kot.

S tem univerzalnim instrumentom določamo višinsko razliko med dvema točkama trigonometričnim potem (sl. 10). Ako je α z instrumentom merjeni višinski kot, d vodoravna razdalja trigonometrične (torej že izmerjene) točke A od neznane točke B, je višinska razlika med A in B

$$R = dtg\alpha,$$

absolutna višina b točke B pa = a (absolutna višina točke A) $\pm$ R. Vodoravno razdaljo d povzamemo mehanično iz že izgotovljene vodoravne situacije v risbi. Upoštevati je treba pri trigonometričnem računu višinske razlike, zlasti pri večjih razdaljah, še krivino zemeljske

oble, razen tega pa vedno tudi višino instrumenta I in višino V signala, zvonika, drevesa itd., na katerega viziramo (nad resnično točko B). Pri končni določitvi

9. slika: Univerzalni instrument.

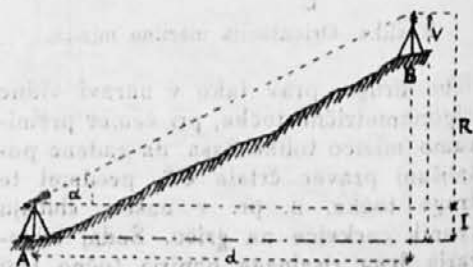
višine podpira topografa knjiga s potrebnimi tabelami in račun olajšujočimi formulami. Vendar je potrebno, da je vsaka važnejša točka merjena večkrat, ker nudi šele aritmetični povpreček najmanj treh merjenj dovolj zanesljiv podatek o višini. V kontrolo naj se začne merjenje vrste višinskih točk vedno na že skrajno natančno izmerjenem trigonometru in naj se konča na enaki točki; morebitno višinsko razliko je treba razdeliti na vse v dotični vrsti izmerjene točke.

Če hočemo meriti optičnim potem tudi razdalje, rabimo poleg univerzalnega instrumenta še dobro vidno merilo kot objekt, na katerega viziramo. To merilo (sl. 11) je zložljivo in dolgo do 4 m, sprednja stran pa ima decimetre in centimetre zaznamovane deloma s črno, deloma z rdečo barvo (v naši risbi označena z dvojnim robom številk), tako

da so čitljivi tudi na večjo razdaljo. Pri viziranju na merilo ga mora pomagač držati vedno popolnoma navpično in je v to svrhu ob merilo pritrjena tudi majhna libela. Vsak za optična merjenja določeni daljnogled ima v okularno cev vdolan tako zvani vizirni križ (vk sl. 12), ki je sestavljen iz treh vodoravnih in ene vertikalne nitke. Vizirajoč skozi daljnogled proti merilu, dožene opazovalec, koliko cm v objektivu obrnjene slike pade na vnani dve nitki, torej v oddelek p. Število cm odgovarja enakemu številu m od instrumenta do merila, ob predpostavki, da je vizirna črta V_1 vodoravna.

Zlasti geografi uporabljajo za višinska merjenja poleg univerzalnega instrumenta tudi priročni aneroidni barometer. Glavni del vsakega takega barometra tvori škatlica iz prožne kovine, iz katere je izžrpan malodane ves zrak, tako da se ob večjem zračnem pritisku krči, ob manjšem pa razteguje. To gibanje prenaša kazalec na lestvico, ki pokaže višino zračnega pritiska. Ko nam je ta znana, lahko izračunamo prav enostavnim potem višinsko razliko med lastno postojanko in določeno bazo, koje zračni pritisk je znan. Seveda je pri tem treba upoštevati tudi zračno temperaturo.

Kartograf vrši svoj posel v ozemlju navadno v času od maja do oktobra, ker je uspeh odvisen tudi od vremenskih razmer. Ko pride na kraj svojega delovanja, si ogleda seveda najprej vso oko-

10. slika: Trigonometrično merjenje višin. lico, poišče že znane trigonometrične točke ter postavlja signale, znake itd. za svoja merjenja, oziroma popravlja morebitne starejše znake (piramide i. dr.)

Nato prične z določevanjem posameznih točk, in sicer prehaja pri tem vedno od znanega na neznanu, kontrolirajoč vsako točko z merjenji s čim več krajev in s čim natančnejšim primerjanjem lege sosednih točk. Ko ima glavne razgledne ali orientacijske točke vrisane, prične z detajliranjem, ki obsega snimek vseh posameznosti v pokrajini, risbo vodnih, cestnih in drugih mrež, nabiranje krajevnih imen in drugih podatkov. Vrisati in napisati pa sme seveda le to, kar je videl na lastne oči. Snimek naj odgovarja normalnim razmeram; tako n. pr. risba trenutnih opustošenj po kaki poplavi ne spada na desko. Risba mora biti čista, ostra in značilna ter mora biti v skladu s ključem tako zvanih »dogovorjenih znamenj«, ki so si slična v vseh državah.

Pri snimku kakega kraja se določi najprej njegov obseg, potem šele se izmerijo in vrišejo objekti v njegovi notranjščini. Enako se postopa pri gozdovih itd. Risba objektov na deski zavzema seveda v mnogih slučajih več prostora, kot bi jim prav za prav pripadalo

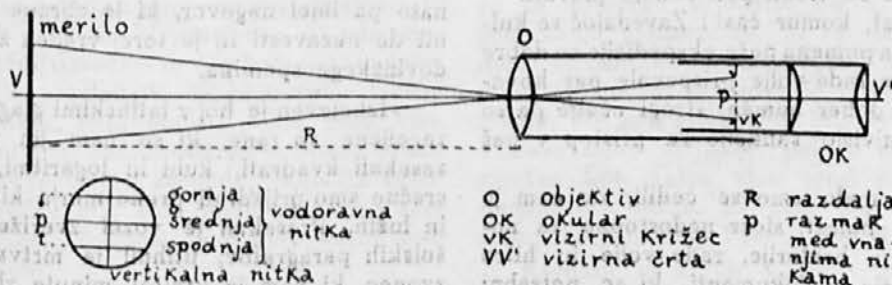

11. slika: Merilo za merjenje razdalj optičnim putem.

ta premaknitev geometrično pravilne lege skoro neizogibna. Značilnejše objekte vrisujemo tudi hotoma večje, kot so sorazmerno v naravi (cerkve, vidna drevesa, znamenja itd.).

Najtežje poglavje kartografskega dela v ozemlju pa je brez dvoma risanje zemeljskih oblik (gora in dolin, globeli, čeri itd.) Kartograf vrisuje za to potrebne višinske črte šele potem, ko je končal vse ostalo delo. Na avstrijskih specialnih kartah so vrisavali vojaški topografi tudi črtice, ki kažejo smer, v katero odteka voda na posameznih pobočjih (črtke, Schraffen), vendar je ta tudi na sebi težavna risba motila preglednost zemljevida zlasti v prav goratih krajih; na naših novih jugoslovanskih specialnih kartah 1 : 100.000 imamo ozemlje izraženo le z višinskimi črtami (izohipsami). Jasno je, da služi pri tem delu, ki zahteva izredno mnogo znanja in praktične izurjenosti, tudi prav dobro fotografski aparat in iznašli so celo aparat, ki prenaša vodoravno projekcijo posameznih točk in višinskih črt naravnost iz pokrajinske slike v risbo na merilni mizici (stereoavtograf, risalec višinskih črt). O vlogi fotografije v kartografiji, zlasti tudi o važnosti slik iz zrakoplova, pa bi lahko napisali posebno razpravo.

Topograf izriše, če le možno, izgotovljene dele svoje risbe še isti dan s tušem in barvo kar na merilni mizici ter izračuna sproti vse višine. Končana risba pa še ne predstavlja končne karte,

12. slika: Merjenje razdalj optičnim putem.

po njihovi naravni velikosti. Ceste ali železniške proge n. pr. so na vseh zemljevidih preširoko risane, vendar pa je

temveč le podlago za izgotovitev zemljevida v kartografskem institutu. V svojo prvotno risbo bo seveda vrisal mnogo

O	objektiv	R	razdalja
OK	okular	P	razmak
VK	vizirni križec		med vna-
VV'	vizirna črta		njlma nit-
			kama

stvari, ki jih bo pozneje na pravi karti izpustil, mnogo važnega pa si bo narisal na posebnih prozornih listih, ki se lahko polagajo na osnovno risbo samo. Na enem listu bo obdelal n. pr. razširjenost gozdov v svoji pokrajini, v drugega vrisal

vse višinske točke z zaporednimi številkami in višinami, obenem pa bo na njem označil, na kakšen način je bila vsaka točka izmerjena; tretji list bo obsegal vsa krajevna imena, četrti popravke starejših zemljevidov itd.

(Dalje prihodnjic.)

M. P.:

Z dijaške ekspedicije.

(Odlomki iz raziskovanja Križne jame pri Ložu v letu Gospodovem 1926.)

Prpriave.

Tisti dan, ko je Amundsen sfrčal na severni tečaj, da pregleda in popravi zemeljsko os, smo soglasno sklenili: Takoj po končanih šolskih skrbeh se podamo na raziskovanje Križne jame. Sklep je bil storjen in obenem tudi izvoljen pripravljalni odbor. Z mrzlično naglico in s polževo preudarnostjo so se začele priprave za ekspedicijo v podzemeljske rove, ki se razprostirajo v gričevju med cerkniško in loško kotlino. Vsak teden so se vršila posvetovanja, vsak dan je postal naš inventar za to ali ono orodje bogatejši. Ni pretoklo štirinajst dni in že smo imeli skupaj, kar je bilo potrebno za dosego našega cilja. Predaleč bi zašel, ako bi hotel po vrsti naštevati vse, kar smo zbrali. Pozabili nismo na najmanjšo malenkost, še celo na plavalne hlačice ne, za slučaj, da bo treba pod zemljo plavati.

Čast, komur čast! Zavedajoč se kulturnega pomena naše ekspedicije so dobre mamice rade volje prispevale par kovačev v dober namen, strogi očetje pa so dali najvišjo sankcijo za pristop v naš krog.

Ne malo smo se čudili, da nam je šolska oblast, sicer nedostopna za novodobne brklarije, rade volje in hitro postregla z dokumenti, ki so potrebni za četrtinsko vožnjo po železnici in potrebni proti žandarjem. Železniška uprava nam je zagotovila poseben voz, za kar ji bomo vedeli hvalo do konca bivanja na našem planetu.

Zadnji dan pred odhodom — generalni pregled in končna preizkušnja ekspedicijske čete. Zbrali smo se na šolskem dvorišču, se v polni bojni opremi postavili v vrsto in naš strogi narednik Ferenc je vsakega premotril od nog do glave. Ni ga bilo med tridesetimi, na katerem ne bi bila opažena ta ali ona napaka bodisi v obleki, bodisi v opremi ali pa telesni strukturi. Ta je prišel v modnih čevljih, oni brez kuhalnice, tretji je prinesel v gotovini pet dinarjev premalo, v konzervah pa za sto preveč itd. Ob tej priliki se je izkazala potreba, da se izvrši majhna pregrupacija sil. V vrsti se je namreč šele očitno videlo, da je Močerad vsekakor prešibkega telesa za napadalni oddelek, pač pa duševno dovolj razvit za »telefon«, kjer bo pomagal spajati žico. Po dve uri trajajočem pregledovanju se je Ferenc odkašljaj, pljunil trikrat na levo, dvakrat na desno, nato pa imel nagovor, ki je zbrane ganil do nezavesti in je torej vreden zgodovinskega spomina.

»Izbojevan je boj z latinskimi glagoli, zacejlene so rane, ki so nam jih bili zasekali kvadrati, kubi in logaritmi, in srečno smo prijadrjali preko morja kislin in lužin. Presekan je voz z zverženih šolskih paragrafov, utihnil je mrtvaški zvonec, ki nam je krajšal minute zlate mladosti. Pa kdo bi obujal žalostne spomine na tragične dogodke iz polpreteklega časa?! Deset mesecev smo živeli življenje zaničevanih, danes pa čutimo v sebi tisoč atmosfer latentne energije,

ki se mora spremeniti v kinetično. Pehresnike bomo zamenjali z lopatami in krampi, ravnila s kuhalicami, raztrgane špehe svete modrosti pa z nahrbtniki, polnimi zemeljskih dobrin; in pozabili ne bomo na dobro voljo. Ven iz tesnih učilnic, mučilnic našega duha, ven v prosto prirodu!

Končane so priprave za naše veliko delo, z veseljem in radostjo v srcu ugotavljam, da med vami ni bojazljivca. Jutrišnji dan bo dan našega slovesa od dragih nam znancev, jutri bomo odpotovali in dokazali urbi et orbi, da mislimo resno. Dostojno se bomo poslovili od vsega, kar nas veže z usodo zemeljskega površja, saj odhajamo v kraljestvo nekaljenega miru in absolutne temé. Pustite doma slabe razvade, zaklenite z desetimi ključavnicami blebetavost in klepetavost, godrnjanje in prepirljivost ter sploh vse, kar bi nas moglo združevati. Ena misel, ena želja bodi nam vsem skupna: prodreti v tajnosti, ki jih krije Križna gora. Z vstopom v ekspedicijo je vsak položil prisego, da bo vestno vršil odkazano mu nalogo: da bo plezal, kjer in kadar bo treba, da bo plaval in se potapljal, če mu bo za ukazano, da se bo dal obesiti, če bodo tako zahtevale razmere. Omahovali niste v najhujših krizah, ki smo jih preživljali redno pred zaključkom vsakega trimesečja. Hrabro ste vzdržali ofenzive mogočne antante literatov, ustrašili se niste nevarnih matematičnih parabol in hiperbol in zbegali vas niso smrdljivo formulirani plini. Junaško ste se držali in ponosen sem, da stojim tu pred vami junaki, presrečen, da vam morem biti narednik in višji kuhinjski nadzornik in preglednik. Vi, ki zrete na srečno prestane, neprijetnosti polne čase, vam se ni bati bodočnosti, ne in futuro primo in ne in futuro secundo. 'Korajža velja' je vedno bilo naše bojno geslo in s tem geslom začenjamo tudi naše najnovejše podjetje.«

Dan slovesa in odhoda.

»Kaj je z njim?« — »E, kaj neki? Premislil se je in za kosilo snedel dano besedo. On in pa možka beseda sta na-

sprotno sorazmerna pojma. Saj ga poznamo...« Take in slične besede so se slišale na račun Močerada in njegove dane besede, končno se je pa k sreči le izkazalo, da sta bila četrturke zamude kriva teta in stric, ne pa on, ki je vedno na svojem mestu.

Po veseli ugotovitvi, da ne manjka nobenega in nobenemu nič, je naš računovodja Gašper izpolnil vse formalnosti, ki so potrebne za prevoz tako živega kakor mrtvega materiala za znižano vozno tarifo. Vse je šlo lepo v redu, le v voz se nismo mogli vsi stlačiti, dasi nas je sprevodnik zagotavljal, da je notri prostora za sto ljudi in še par psičkov povrhu. »Gospod, dajte nam večji in močnejši voz, sicer je prav verjetno, da bodo jutri poročali listi o veliki železniški nesreči tam kje na borovniškem mostu. Ko bom prometni minister, se vas bom ob priliki spomnil in vas za storjeno nam uslugo pomaknil v višjo skupino osnovne plače.« In Ferenc je zmagal. Ob sedmih zvečer smo se veseli odpeljali proti Rakeku v vozu, ki ne trese in ne gunca.

Rakek! Jugoslovanski Baedeker, Badiura, piše: Rakek izhodiščna točka... Jaz bi k temu še pristavil: zadnja jugoslovanska postaja na progi Ljubljana—Trst, sedež obmejne straže in važna borza za tihotapce. Prijazno ležeča in res krasno urejena vas se te zelo ugodno dojmi. Predpogoj je seveda, da ne dežuje. Ob deževnem vremenu pa s čevlji lahko po višini cestnega blata zmeriš živahnost tu se vršečega prometa. Po kratkem prerekanju s financarji, ki so nas radi naših nahrbtnikov hoteli uvrstiti v skupino tihotapcev, je zadonelo povelje za odhod. »Oj zdaj gremo,« je bila uvertura v naše novo življenje, pel jo je bolj zmešan kot mešan zbor, igral pa naš tamburaški odsek, na čelu mu vedno zadovoljni Kolenčev France, vulgo Stolp.

Krepkih in naglih korakov smo jo urezali proti Cerknici. Pravijo, da se od Rakeka do Cerknice pride v pol pasje ure. Mi smo psa prekosili za pet minut. Kadar te bo po nesreči v deževnem vremenu pot zanesla v te kraje, ne hodi

po cesti, drži se bližnjic, ki so brez blata in mlakuž. Sicer ti pa iz vsega srca želim žarkega solnca na nebeškem baldahinu, ki se razgrinja nad divno cerkniško kotlino, zaprto na jugu z mogočnim zidom javorniškega pogorja, na severu pa omejeno s Slivnico in vzhodnim obrobim gričevjem. Naj ti ne kali užitka nad lepoto teh krajev dejstvo, da se nahajaš tik pred državno mejo, ki je nož v te-

lesu našega naroda. Pride čas, ko bo slovenski Javornik onstran in še dalje ves jugoslovanski...

Naprej! Nam se mudi tja pod Križno goro, ki smo jo zagledali že pri kapelici z višine nad Rakekom, a je od Cerknice oddaljena še dobri dve uri. Ves čas, od Cerknice pa do Grahovega, te pelje cesta po južnem vznožju Slivnice ob prirodnem čudežu, ob Cerkniškem jezeru.

(Dalje prihodnjič.)

Naši pomenki

Krsto. Tvoja pesem »Mati« me nikakor ne zadovolji. Ni vsebinsko prepričevalna. Kaj vse poveš raznih sto- in stokrat obrabljjenih fraz o »izgubljenem sinu, ki blodi po močvirju in se pogreza v blato«, o »strupenem jabolku spoznanja«, v katerega si vgriznil (?) in o »trnjevi poti«. Nikar tako zavito in načitano ne piši. Povej, kar je v Tebi, preprosto, pa bom vesel Tvojih pesmi. Zakaj moraš iskati v življenjske položaje, ki so Ti tuji, bodi iskren. Potem boš lahko samosvoj in prepričevalen in Ti ne bo potreba draperije »pošastnih oblakov«, »temnih noči«, »črnih zaves«, »svetlečih se gloriol«, ki samo molijo v svoji našopirjeni vsakdanjosti. Zavoljo ritma pa nikar ne delaj sile besednemu redu, kakor si jo n. pr.: »o mati, takrat (!) sem srečen jaz!« in druge. Poslušaj, boš videl, da bo tako laže in boljše! In prihodnjič piši na eno stran. Pozdravljen!

Aleksander Zahod. Tvoja »Zvečer na pokopališču« je strašna. Če si bral Gregorčiča, veš, kako je on obdelal isto doživetje. In Tvoja stvar (pesem ne rečem, ker bi bilo to greh): Prozično izsiljeno premišljevanje o minljivosti. K besedičenju:

»Pa je tiho prišla smrt.
Z njo je prišla črna krsta,
črna krsta z zlatim križem;
Zdaj je prišla nate vrsta...«

bi dodal Tvoj konec, ki sem ga le toliko spremenil, da je vreden vrstnik neestetičnemu verzificiranju, ki sem ga citiral:

»In ti boš srl,
»Po tebi ril bo krt.«

Tvojo drugo pesem sem popravil. Morda bo natisnjena. Pozdrav.

Cvetozar. V mitologiji in geografiji si podkovan. Fizike pa ne poznaš preveč. To sem videl iz Tvojih prispevkov. Če so pesmi, ne vem. »Pozna jesen« je pesem, če je pesem rimani zemljepis, ki ga je izdal okrog l. 1800.

nekdo na Nemškem. »Večerni sestanek« je pa po vzorcu:

»Mačka pravi: Mjav, mjav, mjav,
sedem grošev za par krav.«

in podobno. To ni nič. Pa še to. V knjižni slovenščini ne moremo sprejeti dialektičnih oblik, kakor jih rabiš v rimah »nebo — domov« (dial. izg. domô), »usta — vsa«. In še usta so pl. tant., kakšen sklon naj bi bil »z ustá«, mi ob priliki razloži. Za moj razum je ta oblika preskrivnostna, da bi jo mogel razumeti. Brez zamere!

Mihael Mihajlovič Fajsov. Kaj bi dejal k Tvojima doneskoma? Ne vem. Čuvstvo je močno. Prime, ker je doživeto. Jezik in stil sta pa nerodna, pogrešna. Brez čuta za ritmiko si. Bi vzel. Toda treba bi bilo toliko popravkov in črtanja, da bi ostalo kvečjemu eno tretjino dosedanjšega. Tega pa, upam, ne zahtevaš, da bi celo še prepisal. Čuvstvo je močno, čeprav je nekam nezdravo, bolešno obupano. Marsikdo bi Te radi tega odklonil. Le jezik je slab. Neskončno se ponavlja inverzija, »se pa«, »narave zakons«, »zakaj baš to poje«, »jo pa«, »bi moj jok bila«, »da jaz tudi smem znati« itd. Nadalje vulgarne fraze, ki so slabe, n. pr. »v veliki časti mora biti«. Tudi vse preveč govoriš. Pripoveduješ naokrog, brez konca, ne da bi podal kaj novega. Z besedicama »gori«, »doli« (ni prav »gor, dol«) si vse preveč pomagaš. To ne gre. Često je to naravnost nepravilno. Beri in študiraj dobre stiliste, da boš dobil še sam čut za jezik. Poslušaj in poskušaj. Verujem vate!

O dijaških potovanjih. Dobili smo na tozadevno vprašanje v zadnji številki (str. 41) samo tri odgovore. Malo jih je sicer, a so vsi zanimivi. 15 dijakov iz Prekmurja je bilo v goričanskem delu Slovenske Krajine, na severni meji naše države, odkoder so gledali v Rabsko dolino med Slovence na Madžarskem. Imeli so s seboj tamburice in violine. Dva izmed njih sta obiskala nato še Pohorje, ki se iz Prekmurja lepo vidi. Novomeščan je potoval s kolesom iz dolenske metropole preko Brežic, Podčetrtra in Ptujja k Veliki Nedelji, od tu pa preko Celja in

Domžal nazaj v Novo mesto. Lepa klobasa! Junaški učenec meščanske šole v Krškem je bil pa na Triglavu.

Krekova slika v lanskem »Mentorju«. Krekove fotografije, kjer bi bil Krek sam in dobro zadet, so redkost. Imel je namreč to posebnost, da se ni maral dati slikati, kakor je bil tudi proti temu, da bi se objavljala njegova slika. Pred svojim doktoratom se brčkone sploh ni dal nikdar slikati, ne kot gimnazijec, ne kot bogoslovec in ne kot gojenec Avguštinca. Ko je bil pa l. 1897. izvoljen v državni zbor, se slikanju ni mogel izogniti; kajti rabil je sliko za železniško legitimacijo. Seveda so se sedaj njegovi znanci trudili, da bi prišli v posest te slike, a zaman. Poleti 1901 je prišel Krek na shod v Bovec, kjer je bil za kaplana Trentar, naš znanec iz lanskega »Mentorja«. (Gl. str. 105!) Takrat je opazil Trentar med papirji, ki jih je imel Krek pred seboj na mizi, tudi njegovo legitimacijo s sliko. Prosil ga je, naj mu jo dá. Krek na to ni pristal, češ, saj me poznaš; »da bi me okoli kazal kot medveda, tega pa že ne!« Trentar pa je oprezoval okoli njega in slednjč se mu je posrečilo, da je neopaženo Kreku sliko izmaknil. Dal jo je še isti dan po organistu Ivanu Miheliču posneti in povečati — in ta posnetek je objavil lani »Mentor« na str. 63 s pripombo, da je slika iz l. 1900. Ta pripomba bo pač v toliko napačna, da slika ni iz leta 1900., ampak iz l. 1897. Original te slike je bil objavljen v »Ilustr. Slovincu« III. (1927), št. 40. I. D.

Prosvetni večeri v Ljubljani. Ljubljanska Prosvetna zveza bo priredila (ozir. je deloma že priredila) v zimski sezoni 1927/28 vrsto javnih predavanj, ki so dostopna slehernemu brez razlike proti neznatni vstopnini. (Vstopnina znaša za dijake 1 Din.) Predavanja se vrše od začetka okt. 1927 do konca marca 1928. Začetek ob 8 zvečer. Pred predavanjem je navadno nekaj glasbenih točk ali kaka deklamacija, ki je v zvezi z vsebino predavanja. Predavatelji imajo direktivo, da naj predavanje ne traja dalj nego tri četrt ure, tako da se obiskovalci ne utrudijo in da ne izgube preveč časa. Opozarjamo dijake na ta predavanja, ker so dijakom v mnogem oziru zelo koristna. Vsak dijak se mora potruditi, da se nauči lepo govoriti pred številnejšim občinstvom; Kaj je n. pr. duhovnik, odvetnik, učitelj brez daru govora? Lepo predavati je pa tudi umetnost, ki se je je treba učiti. Najbolje se je pa učiti, ako poslušáš druge predavatelje. Tudi vsebina predavanj je baš v letošnji sezoni izredno zanimiva (spiritizem, več zanimivih potovanj, nekaj literarnih predavanj, razmere med Čehi in Belorusi, »rumena nevarnost« itd.). Lahko rečemo, da se bo dijak, ki bo vsaj deloma redno obiskoval te prireditve, po svoji izobrazbi v marsičem ugodno razlikoval od sošolcev. Prav posebno opozarjamo na literarni večer dne 3. fe-

bruarja 1928, ko bodo Finžgar, Pregelj in Sardenko brali svoje spise. Še v poznih letih vas bo veselilo, da ste kot dijaki sami slišali, kako so brali svoja dela odlični možje iz naše slovstvene zgodovine. — Vsa predavanja se bodo odslej vršila v novi mali dvorani hotela Uniona. Spored prosvetnih večerov:

1. Dne 7. okt. 1927: Ob deseti obletnici Krekove smrti. Predava prof. Dolenc. (Čisti dohodek je namenjen društvu »Dr. Janez Ev. Krek«, ki priredi ta večer.) — 2. Dne 14. okt. 1927: Po potih sv. Cirila in Metoda. Predava msgr. Viktor Steska. — 3. Dne 21. okt. 1927: Matterhorn in Monte Rosa. Prof. Janko Mlakar. — 4. Dne 28. okt. 1927: Naša pot v München. Predava dr. R. Tominec. — 5. Dne 4. nov. 1927: Naš podzemeljski svet. Pred. prof. dr. V. Bohinec. — Dne 11. nov. 1927: Spiritizem. Predava vseučiliški profesor dr. L. Ehrlich. — Dne 18. novembra 1927: Preganjanje katolicánov v Mehiki. Predava p. dr. Hugo Bren. — 8. Dne 25. novembra 1927: Čuda morja. Predava prof. Fr. Pengov. — 9. Dne 2. dec. 1927: Sodobna Rusija. Predava urednik Fr. Terseglav. — 10. Dne 9. dec. 1927: Potovanje okoli sveta v 80 dneh. Predava prof. dr. Vinko Šarabon. — 11. Dne 16. dec. 1927: Potovanje po gori Sinaj. Predava vseuč. prof. dr. M. Slavič. — 12. Dne 13. jan. 1928: Slovenski glasbeniki. Predava dr. A. Dolinar. Pevske točke izvaja pevsko društvo »Ljubljana«. — 13. Dne 20. jan. 1928: Ob 50letnici Otona Župančiča. Predava prof. dr. Jak. Solar. — 14. Dne 27. jan. 1928: Naš planetni sistem. Predava kan. Jan. Sušnik. — 15. Dne 3. febr. 1928: Literarni večer. Pisatelj Fr. S. Finžgar in dr. Ivan Pregelj ter pesnik dr. Al. Merhar bero svoja dela. — 16. Dne 10. febr. 1928: Češkoslovaška. Predava ured. Bog. Šedivy. — 17. Dne 17. febr. 1928: Beloruski večer. Predava urednik Bog. Šedivy. — 18. Dne 24. febr. 1928: Naši izseljenci v Nemčiji, Franciji in na Holandskem. Predava tajnik V. Zor. — 19. Dne 2. marca 1928: Zdravstveno predavanje. Zdravnik dr. A. Breclj. — 20. Dne 9. marca 1928: Radio, njega pomen, tehnika in organizacija. Predava tehnik Fr. Bizjak. — 21. Dne 16. marca 1928: Rumena nevarnost. Predava bančni uradnik Fr. Miklavčič, bivši konzul. uradnik v Novi Zelandiji. — 22. Dne 23. marca 1928: Cerkev sv. Petra v Ljubljani. Predava msgr. Viktor Steska. — 23. Dne 30. marca 1928: Etna in Vezuv. Predava prof. Janko Mlakar. (Čisti dohodek je namenjen kapelici sv. Cirila in Metoda v Vratih.)

Nekaj naslovov slovenskih nalog. V zadnji številki je prinesel »Mentor« nekaj naslovov slovenskih nalog s III. državne realne gimnazije. Tukaj objavljamo naslove nalog, ki so jih v šolskem letu 1926/27 pisali učenci v VII. razredu na II. drž. realni gimnaziji v Ljubljani.

Solske naloge: 1. Vodnik — pesnik prosvetljenega absolutizma. — 2. Poglavitne osnove romantične miselnosti. — 3. a) Cankarjev Kurent — knjiga trojne ljubezni; b) Umetnik in občinstvo. (Po Cankarjevem Kurentu. — 4. Pred izpitom. — 5. Levstik, reformator slovenske proze.

Domače naloge: 1. »Jezik je zrcalo značaja narodovega.« (V. Vodnik.) — 2. a) List iz mojega dnevnika; b) Življenjska etika po Ciceronovem spisu »De officiis.« — 3. Sebičnež. (Slika značaja.)

Mali obzornik

Bora Stanković. Prejšnji mesec so pokopali Srbi enega svojih najboljših modernih pripovednikov. Bora Stanković je bil rojen 1876 v Vranju. Po univerzitetnih pravnih študijah je postal državni uradnik v raznih ministrstvih, dokler ni bil letos upokojen. Znan je najbolj po svojem delu »Nečista krv«. Poleg tega ima še »Iz starog Jevandelja«, »Božji ljudi«, »Koštana«, »Ruža« in »Belka«. Bora Stanković je izredno fin opazovalec, stilist in slikar ljudi iz vranjske okolice. Največ se je bavil s problemom križanja ras, narodov, običajev, temperamentov, religij v krajih Južne Srbije, kjer so pomešani Srbi, Bolgari, Vlahi, Arnauti in Turki. Iz te mešanice je nastal čudoviti macedonski značaj, ves poln nasprotij in strasti, ki je ravno radi tega vabil pisatelja, kakor je Stanković. Je sicer semintja preveč seksualen, da ni za v roko vsakemu. Vendar je in ostane eden najboljših srbskih pisateljev.

Knjige in revije

Popravek. V zadnji številki »Mentorja« sem na str. 46 poročal o Kramarjevem rezijanskem katekizmu in sem trdil, da Slovenci doslej, »vsaj kolikor je meni znano«, nismo imeli nobene knjige v rezijanščini. Še preden je bila razposlana 1. številka »Mentorja«, sem se prepričal, da moja trditev ne drži. Ko sem namreč listal po raznih tiskovinah, ki sem jih bil prinesel iz Gorice, sem bral tudi v letošnji junijski številki »Staničevega vestnika«, da je izdal prvi katekizem v rezijanskem narečju že l. 1875. Poljak I. Baudouin de Courtenay.

Še par besed o »Staničevem vestniku«! Valentina Staniča (1774—1847) poznajo sedmošolci iz slovstvene zgodovine kot enega najstarejših kulturnih delavcev na Goriškem, ki je med slovenskimi pisatelji v tem oziru pač edini, da nekaterih svojih knjig ni samo napisal, ampak jih tudi — sam natisnil, ve-

zal in prodajal! O tem beremo v Glaserjevi Zgodovini slovenskega slovstva (II., str. 204): »Kupil je stare črke od tiskarja, osnoval si svojo tiskarno, naučil se tiskarstva, spisal in natisnil sam eno knjižico na Banjšicah, dve v Ročinju; vezal in prodajal jih je tudi sam.« Po tem zanimivem rodoljubu se torej imenuje list, ki je tudi posebne vrste; dobivaš ga namreč brezplačno, kajti izhaja kot reklamno glasilo Katoliške knjigarne v Gorici, Riva Piazzutta 18.

O Rezijanih poroča omenjena številka »Staničevega vestnika«, da prebivajo v eni sami občini, katere površje meri 119·8 km²; občina je l. 1920. štela 3689 prebivalcev. Toda po svetu je par tisoč rezijanskih dežnikarjev, brusarjev, zidarjev in prodajalcev južnega sadja. Vseh Rezijanov bo kakih 6000. O njih jeziku pravi »Staničev vestnik«:

»Rezijani govorijo svoj lasten slovenski jezik. Od nekajd so zato vzbujali pozornost jezikoslovcev. Že ob koncu 18. stoletja je o njih pisal poljski grof Potocki, l. 1801. je o njih poročal Čeh Pišel, sredi 19. veka so pisali o njih Stanko Vraz, Rus Sreznjevski in Nemeč Bergmann. Na podlagi teh poročil sta razpravljala o rezijanskem jeziku češki učenjak Šafařík in italijanski jezikoslovec Ascoli. Najtemeljitejša je razprava ruskega vseuč. profesorja Poljaka I. Baudouina de Courtenaya »Rezija in Rezijanje« v II. zvezku »Slavjanskega zbornika«, St. Petersburg 1876. Baudouin je bil že l. 1875. izdal »Rezijanski katekizem«. Delo so Rezijani sprejeli z velikim navdušenjem, postal je prvi vademecum rezijanskih popotnikov in dragocenost rezijanske hiše.«

Na pomoto glede rezijanskega katekizma je opozoril uredništvo »Mentorja« tudi gosp. prof. Iv. Koštiál v Novem mestu v dopisu z dne 31. oktobra t. l., kjer našteva tele knjige v rezijanskem narečju:

1. Il Catechismo resiano. Udine 1874, 8°, 113 str. (Priredila prof. dr. J. Baudouin in dr. G. Loschi.)

2. Chansons et airs de danse, recueillis dans la vallée de Résia, v Baudouinovich »Materialien zur südslav. Dialektologie«, Petrograd 1891. To so rezijanske narodne pesmi, zapisane natanko po ljudski izgovarjavi.

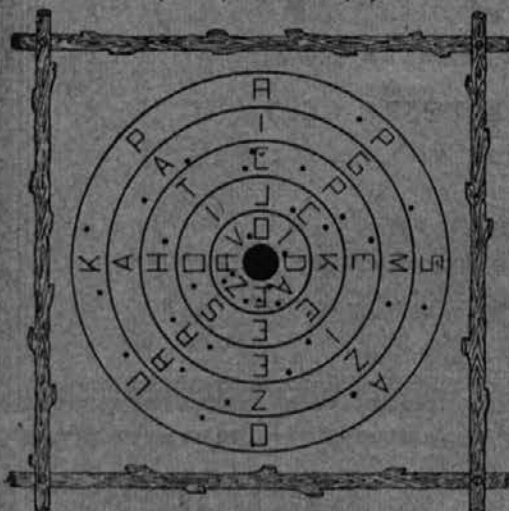
3. Baudouin je izdal še več rezijanskih tekstov l. 1895. v Petrogradu.

Kramar je napravil v svojem katekizmu nekaj kompromis med rezijanskim narečjem in knjižnim jezikom.

Prof. Koštiál nas je tudi opozoril na to, da je v Kramarjevem katekizmu poleg neshetih furlanskih in italijanskih besed še 12 nemških: troštati, šinkat, jeperhat, žignat, ofrat, mitelni, fraj, štalca, špigle (= zrcalo), limar (= immer), virnahti (= Weihnachten) in žmaker (= zaušnica). I. D.

Malo za šalo \ malo za res

Tarča. (Miroljub, Vižmarje.)

Zemljepisna uganka. (Miroljub, Vižmarje.)

a a g i l v
 a b e j k l
 b e l r s u
 a b g e r z
 b e h n o r
 a a b d d g
 g i k n o z
 a i m n r s
 a a a k l s
 a a d k l s
 a d i i j n
 a a d o p v
 a a d n o r
 e g i k n p
 a a k k v z
 a i j r s u
 a i k k m n
 a k m o o r

Sestavi iz gornjih črk zemljepisna imena. Po ena črka iz vsakega imena dajo pregovor.

Računska naloga. (Miroljub, Vižmarje.)

Nekdo je kupil večje število srečk po 10 Din. Ob žrebanju je videl, da na $\frac{2}{3}$ srečk ni ničesar zadel. Na $\frac{1}{3}$ ostalih srečk pa je

dobil po 50 Din in na $\frac{1}{4}$ po 100 Din ter je imel končno 300 Din dobička. Koliko srečk je kupil?

Črkovnica. (Zobrov, M. Sobota.)

Navpično po sredini boš bral ime istega slovenskega pisatelja kot vodoravno po sredini.

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki(ce), ki naj pošljejo odgovore do dne 30. novembra t. l. na uredništvo. Izžrebani rešilec vseh ugank dobi za nagrado: Jack London, Klic prirode. Povest.

Rešitev ugank v 1.—2. številki.

Križaljka. Vodoravno: 1. lok, 3. kal, 5. vas, 8. oven, 10. poliv, 12. kita, 13. opal, 15. kolo, 17. sever, 19. Damas, 21. mesar, 23. bazar, 24. lice, 25. Ida, 26. atom, 28. sel, 29. milodar, 32. nad, 34. rep, 36. tokajec, 38. bil, 39. vino, 41. aga, 42. epik, 44. lopar, 46. kosir, 48. pasar, 49. talar, 52. Ezav, 54. zora, 56. očak, 57. davek, 58. tema, 59. las, 60. Lot, 61. pas.

Navpično: 1. los, 2. oves, 3. kol, 4. lik, 6. Atos, 7. sad, 9. novc, 10. para, 11. voda, 12. komat, 14. pesem, 16. Lazar, 18. Emil, 20. Aron, 22. rilčkar, 23. badnjak, 24. letev, 27. mašk, 28. sir, 30. ilo, 31. ave, 33. dol, 35. pila, 36. topaz, 37. cesar, 38. bira, 40. nosek, 43. Pilat, 45. Arad, 47. otok, 48. peča, 50. rama, 51. sol, 53. val, 54. zet, 55. bas.

Zgodovinska črkovnica. 1—2 Miron, 3—4 Konon, 5—6 Hilon, 7—8 Solon, 9—10 Kimon, 11—12 Komod.

Posetnica. Ravnatelj tiskarne.

Prav so rešili: Kočevje: Gregorič Joža in Repič Anton; Ljubljana: Kessler Joško; Maribor: France; Stična: Samostanski gojenci; št. Vid nad Ljubljano: Böhm Ed., Škulj Jos., Ručgej Lovr., Tomazin Lad., Hawlina Herbert.

Nagrado je dobil Ručgej Lovrenc.

„Papirografija“

družba z omejeno zavezo

LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA CESTA 10
Telefon 2747

En gros prodaja papirja!
Stalna zaloga vseh vrst papirja!
Konkurenčne tovarniške cene!

Knjižarna Nova Založba v Ljubljani

s pisarn. potrebščinami

F. Z. Z. O. Z.

v Ljubljani (na Kongresnem trgu)

priloga dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Trista ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

LJUDSKA POSOJILNICA

reg. zadruga z neomejeno zavezo
v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima lik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 120 milijonov Din.

Prodajalna K.T.D. (H. Ničman) v Ljubljani

priloga svojo zalogo pisarniških in šolskih potrebščin kakor tudi najnovejše molitvenike, posebno pa opozarja dijake na prekornostni knjigi dr. M. Opeke: Brez vere in Za resnico, za dijake po znižani ceni: prva Din 5.—, druga Din 9.—.